

”SE ON HYVÄKSYTTÄVÄ, ETTÄ SITÄ HISTORIAA ON”

Adoptioperheen saama ja tarvitsema tuki adoptioprosessin jälkeen äidin silmin

JOHANNA AHOKAS
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö,
Porin yksikkö
Sosiaalityön pro gradu – tutkielma
Helmikuu 2016

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö,
Porin yksikkö

AHOKAS, JOHANNA: ”Se on hyväksyttävä, että sitä historiaa on.” Adoptioperheen saama ja tarvitsema tuki adoptioprosessin jälkeen äidin silmin

Pro gradu – tutkielma, 75s., 3 liites.
Sosiaalityö
Ohjaaja: Timo Toikko
Helmikuu 2016

Tutkimuksessani tarkastellaan ulkomailta lapsen adoptoineiden äitien kokemuksia perheen elämästä adoptioprosessin jälkeen. Lisäksi tarkastellaan tukea, mitä he ovat saaneet tai kokeneet tarvitsevansa. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa adoptioperheen elämästä ja siinä mahdollisesti ilmenevistä haasteista sekä tuen tarpeen eri muodoista. Tutkimuksen tavoitteena oli myös lisätä adoptioperheiden tarpeiden ymmärtämistä sosiaalityössä.

Tutkimusaineisto koostuu kuuden eri puolella Suomea asuvan adoptioäidin teemahaastattelusta. Haastatteluaineisto on analysoitu induktiivista sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimustulosten mukaan kansainvälisen adoption kautta lapsen adoptoineet äidit kokivat sosiaalisen tuen merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi. Formaalisena tukena adoptiopalvelun tarjoajan sekä oman paikkakunnan sosiaalihuollon antama tuki adoptioprosessin aikana ja sen jälkeen koettiin vähäiseksi. Peruspalvelujen kuten neuvolan, päiväkodin ja koulun rooli tuen antajana korostui ja palvelua oli helpommin saatavilla. Pääasiassa vastaajat olivat sitä mieltä, että tuen saaminen oli usein omasta aktiivisuudesta kiinni. Informaalisen tukiverkon perusta oli tutkimuksen mukaan perheen aikuisten parisuhde, läheisten tarjoama apu sekä vertaistuki eri muodoissaan.

Kansainvälisen adoption kautta Suomeen muuttaneiden lasten määrä vaikuttaa siihen, että eri ammattiryhmien tulee olla aiempaa tietoisempia, miten ja millä tavalla näitä lapsia ja heidän perheitään kohdataan arjessa sekä tarvittaessa autetaan ja tuetaan. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että tällä hetkellä adoptioperheiden tukeminen ei ole niin hyvällä tasolla, että apua haastavassa tilanteessa olisi perheelle helposti saatavilla.

Avainsanat: adoptio, kansainvälinen adoptio, lastensuojelu, sosiaalinen tuki

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities,
Pori Unit

AHOKAS, JOHANNA: "Se on hyväksyttävä, että sitä historiaa on." Adoptioperheen saama ja tarvitsema tuki adoptioprosessin jälkeen äidin silmin

Master's Thesis, 75s, 3 appendix page

Social Work

Supervisor: Timo Toikko

February 2016

The study examines the adoption of a child from abroad mothers experience family life after the adoption process, and for the support which they have received or experienced they needed. The aim of this study was to obtain information about the adoptive family life and the challenges which may arise, as well as the need for support in various forms. The aim of this study was to increase understanding of the needs of adoptive families in social work.

The research material is composed of six adoptive mothers' interviews. These mothers live in Finland. Interviews are semi-structured interviews. The interview material has been analysed on an inductive content analysis.

According to the results through an international adoption of a child for adoption by the mothers felt social support, meaningful and necessary. Formal adoption support service provider from a local social welfare at the base during the adoption process and after were considered minor. The role of basic services such as health clinics, day-care center and the school's donor was emphasized and the service was more readily available. Mainly the respondents were of the opinion that access to support was often attached to its own activity. Of informal support network was based on a study of the adults in the family relationship, the assistance provided by neighboring and peer support in various forms.

The number of immigrants in Finland through the international adoption of children affected by the fact that different professional groups must be more aware of how and in what way these children and their families encountered in everyday life, and where appropriate help and support. The study shows that Finland does not currently support for adoptive families at a good level so that the assistance would be in a challenging situation the family easily accessible.

Keywords: adoption, international adoption, child welfare, social support

SISÄLLYS

KUVIOT JA TAULUKOT	6
1. JOHDANTO	6
2. ADOPTIO.....	10
2.1 Kansainvälinen adoptio	13
2.2 Kansainvälisen adoptiopalvelun tarjoajat	16
3 LASTENSUOJELUN MERKITYS ADOPTIOSSA	18
3.1 Lastensuojelun määritelmä ja tehtävä.....	18
3.2 Adoptio lastensuojelussa	19
4 ADOPTIOPERHEIDEN SOSIAALINEN TUKI.....	22
4.1 Sosiaalinen tuki.....	22
4.2 Sosiaalisen tuen verkostot	24
4.2.1 Formaalin tukiverkosto	25
4.2.2 Informaalin tukiverkosto.....	26
5 AIEMMAT TUTKIMUKSET	28
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	32
6.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävä.....	32
6.2 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa.....	33
6.3 Teemahaastattelu aineiston hankintamenetelmänä.....	33
6.4 Tutkimusaineisto	35
6.5 Aineiston analyysi.....	38
6.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	42

7	TUTKIMUSTULOKSET.....	46
7.1	Formaalinen tuki	46
7.1.1	Adoptiopalvelun tarjoaja	46
7.1.2	Lastensuojelu	49
7.1.3	Koulu ja päivähoito	52
7.1.4	Terveydenhuolto.....	56
7.2	Informaalinen tuki.....	58
7.2.1	Parisuhde ja läheiset	59
7.2.2	Vertaistuki	61
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	64
	LÄHTEET:	69
	LIITTEET	76

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1. Ulkomailla syntyneiden lasten adoptiot Suomeen vuosina 1984–2014.....	11
Kuvio 2. Vuoden 2014 adoptiot lasten syntymämaan mukaan	13
Kuvio 3. Induktiivisen sisällön analyysin eteneminen	40
Taulukko 1. Vuoden 2015 ja 2016 aikana saapuneet lapset ja adoption odotustilanne	12
Taulukko 2. Adoptiovanhempien ikä	35
Taulukko 3. Adoptiolasten ikä	36

1. JOHDANTO

Valitsin tutkielmani kohteeksi perheet, joille on kansainvälisen adoption myötä muuttanut lapsi tai useampia lapsia. Aihe on tärkeä, koska kansainvälinen adoptio lisääntyi Suomessa voimakkaasti 2000-luvun alussa. Vuoden 2014 tilastojen mukaan Suomessa elää noin 4000 lasta, jotka ovat tulleet perheisiin kansainvälisen adoption kautta. Tämän seurauksena myös adoptiolasten määrä päiväkodeissa, kouluissa sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaina on lisääntynyt. (Koskinen, Sarkkinen & Svala 2014, 5-8.) Lasten määrän lisääntyminen puolestaan vaikuttaa siihen, että eri ammattiryhmien tulee olla aiempaa tietoisempia, miten ja millä tavalla näitä lapsia ja heidän perheitään kohdataan arjessa sekä tarvittaessa autetaan ja tuetaan.

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa tehtiin 445 adoptointia vuonna 2014. Näistä kotimaisten adoptioiden määrä oli 284 ja ulkomaisten 161. Edellä mainituissa luvuissa mukana ovat myös aikuisadoptiot. (Tilastokeskus 2015.) Syynä kansainvälisten adoptioiden määrän laskuun ovat tiukentunut adoptiolainsäädäntö sekä luovuttajamaiden yleistynyt sisäinen adoptio. Adoptiota hakevien määrä Suomessa on puolestaan kasvanut. (Ruohio 2009, 9.)

Tämän Pro gradu-tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ulkomailta lapsen adoptoineiden äitien kokemuksia perheen elämästä adoptioprosessin jälkeen sekä siitä tuesta, mitä he ovat saaneet tai kokeneet tarvitsevansa. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa adoptioperheen elämästä ja siinä mahdollisesti ilmenevistä haasteista sekä tuen tarpeen eri muodoista. Tavoitteena on myös lisätä adoptioperheiden tarpeiden ymmärtämistä sosiaalityössä.

Tutkimustehtävänä on kuvata:

1. Perheen äitien kokemuksia perheen elämästä adoptioprosessin jälkeen
2. Perheen äitien saamaa ja tarvitsemaa tukea adoptioprosessin jälkeen

Olen kerännyt tutkimuksen empiiristä aineistoa haastattelemalla adoptioiperheiden äitejä teemahaastattelun avulla. Haastattelut ovat olleet yksilöhaastatteluja. Haastatteluun osallistuneiden valintakriteerinä oli, että kaikki perheen äidit asuivat kuudessa eri kunnissa, jotta sain tutkimukseen laajemman näkemyksen siitä, miten perheet kokivat viranomaisilta saadun tuen eri paikkakunnilla.

Adoptoidut lapset ovat usein kohdanneet elämässään niin suuria vaikeuksia, että on arvioitu adoption olevan lapsen edun kannalta paras vaihtoehto hänen tulevaisuuttaan ajatellen. Osa lapsista on elänyt kaduilla, sijaisperheessä tai lastenkodissa. Kaikille adoptoiduille lapsille yhteistä kuitenkin on vähintään yksi merkittävä hylkäämiskokemus heidän elämässään. Enenevässä määrin adoptioon luovutettavilla lapsilla on erityistarpeita, jotka voivat olla joko fyysisiä tai psyykkisiä. Fyysisiä erityistarpeita ovat muun muassa sydänsairaudet, kitalaki- ja huulihalkiot sekä synnynnäiset epämuodostumat. Psyykkiset erityistarpeet liittyvät mielenterveyteen sekä kiintymyssuhteeseen liittyviin ongelmiin. Mikäli adoptioon luovutettu lapsi on iältään jo vanhempi, se asettaa yhdessä erityistarpeiden kanssa haasteita lapsen psykososiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle. Samalla se lisää myös adoptiovanhemmuuden haasteita. (Koskinen & Sarkkinen & Svala 2014, 8.)

Kansainvälisen adoption lisääntyttyä on ryhdytty kehittämään adoption liittyviä palveluja sekä tukimuotoja. Tämän tutkimuksen hypoteesina esitin, että adoptioiperheet eivät saa tarvitsemaansa tukea asuinpaikkakuntansa sosiaalityöntekijöiltä adoptioprosessin jälkeen.

Eräs haastatteleman äiti toi esiin ajatuksen siitä, että joillekin adoptiovanhemmille voi olla avun hakeminen hankalaa, ei ehkä uskalleta hakea apua ulkopuolisilta tahoilta. Vanhemmilla voi olla kokemus, että adoptiovanhemman tulee olla niin sanottu ”ylivanhempi”, joka ei saa epäonnistua vanhempana. Myös tämä näkökulma tulisi huomioida adoptioiperheiden palveluja suunniteltaessa ja erityisesti niitä tarjotessa. Ammattilaisten on syytä huomioida, että kaikki perheet eivät koe luontevaksi myöntää, että perhe olisi tuen tarpeessa. Käytän äärimmäisenä aiheeseen herättävänä esimerkkinä tuen tarpeesta 4D – dokumenttia vuodelta 2006, joka käsittelee adoptioiperheen elämää lapsen muutettua perheeseen. Dokumentti käsittelee vanhempien pelkoa hakea apua sosiaaliviranomaisilta, koska adoptiohyväksynnän yhteydessä heidät oli todettu hyviksi vanhemmiksi eikä tämän oletuksen haluttu rikkoutuvan viranomaisten silmissä. Dokumentissa esiintyvällä perheellä oli niin suuri kynnys hakea ammattilaisten apua, että vanhempien voimavarat

loppuivat ja tuentarve kyettiin havaitsemaan vasta liian myöhään. Tämän vuoksi lapsi menehtyi. Ajattelen, että adoptioperheiden kuuleminen on erittäin tärkeä osa heille suunnattujen palvelujen kehittämistä sekä toisaalta myös tämänhetkisten palvelujen arviointia ajatellen.

Adoptiotutkimusta leimaa kansainvälisellä tasolla problematisoiva näkökulma, jonka mukaan adoptio nähdään erityisesti yksilön psykososiaalisen ja kognitiivisen kehityksen kannalta haasteellisena. Myös adoptiovanhemmuutta pidetään haasteellisena ja biologiseen vanhemmuuteen nähden toissijaisena. Vaikka adoptioon liittyy monenlaisia haasteita ja erityispiirteitä, on kansainvälinen adoptio myös mahdollisuus yksittäisille lapsille ja perheille. Tästä huolimatta adoptio tarjoaa adoptoiduille lapsille sekä adoptioperheille mahdollisuuden eheytymiseen ja kasvuun sekä runsaasti ilon aiheita. Vanhemmat ovat hyvin ylpeitä ja iloisia lasten sopeutumisesta Suomeen, kielen oppimisesta, kavereiden saannista, ryhmään kuulumisesta, perheeksi hitsautumisesta yhteen, lasten harrastuksista sekä pienen pienistä edistysaskelista haastavissakin tilanteissa. Adoptiovanhemmilla on monenlaisia kokemuksia siitä, miten arki on lähtenyt sujumaan lapsen kotiuduttua eivätkä ne kivet perhe-elämän polulla aina ole olleet kovin pieniä. Silti niistä on selvitty ja jaksettu katsoa kohti tulevaisuutta. Perheillä on tahtoa ja halua saada apua sitä tarvittaessa ja tarpeen vaatiessa sen eteen pitää jopa taistella. Jotta näitä taisteluja ei tarvitsisi adoptioperheiden jatkossa käydä niin uutterasti, toivon, että tällä tutkimuksella olisi herättävä vaikutus yhteiskunnan palvelujen kehittämiseen adoptioperheiden hyväksi. Erityisesti toivon, että adoptioperheet pääsevät heille ansaittuun paikkaan osaksi sosiaalihuollon tukipalveluja. (Koskinen & Sarkkinen & Svala 2014, 6.)

Tutkimustani kuvaa erään haastateltavan ajatus lapsen ja perheen elämästä sekä siihen sopeutumisesta iloineen ja murheineen:

”Se on hyväksyttävä, että sitä historiaa on.”(H1)

Lausahdus osoittaa kyseisen perheen äidin kykyä suhtautua adoption mukanaan tuomiin lapsen kokemuksiin aiemmasta elämänvaiheestaan, josta lapsi joko muistaa asioita tai ei kykene muistamaan, mutta ne saattavat nousta esiin tunteina pitkin loppuelämää aiheuttaen haasteita lapsen kasvuun ja kehitykseen. Juuri näihin tilanteisiin adoptiovanhemmat tarvitsevat tukiverkoston lapsen ja koko perheen tueksi.

Haasteista huolimatta eräs haastateltava äiti kiteyttää haastatteluissa esiin nousseen ilon sanomalla:

”Miten me ollaankin oltu niin fiksuja, että ollaan tajuttu lähteä tämmöseen mukaan. Onhan tää niin mahtavaa.” (H1)

Tässä Pro gradu- tutkimuksessani kuvaan aluksi adoption käsitettä sekä kansainvälistä adoptiota ja lopuksi kuvaan lyhyesti adoptiopalvelujen tarjoajien toimintaa. Tämän jälkeen kerron lastensuojelun merkityksestä osana adoptiota. Aloitan siitä, mitä lastensuojelu on ja mikä on sen tehtävä. Tämän jälkeen jatkan siitä, miten adoptiota voidaan hyödyntää osana lastensuojelua ja toisaalta mitä annettavaa lastensuojelulla ja ylipäätään sosiaalihuollolla olisi adoption jälkeisissä palveluissa. Luvussa neljä käsittelen adoptioperheiden sosiaalista tukea ja sen eri muotoja. Luku viisi pitää sisällään adoptioon liittyviä aiempia tutkimuksia. Tutkimuksen toteuttamisluvussa esittelen tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävän. Lisäksi kirjoitan tutkimuksen fenomenologis-hermeneuttisesta lähestymistavasta sekä teemahaastattelusta aineistonhankintamenetelmänä. Kuvaan, miten itse olen kerännyt tutkimusaineiston ja miten sisällönanalyysi toteutuu tässä tutkimuksessa. Luvussa seitsemän esittelen tutkimustulokset, jonka jälkeen siirryn tutkimuksen johtopäätöksiin ja pohdintaan.

2. ADOPTIO

Tämän luvun tarkoituksena on kuvata aluksi, mitä adoptiolla tarkoitetaan. Lisäksi kirjoitan kansainvälisestä adoptiosta sekä luon katsauksen kansainvälisten adoptioiden määrään Suomessa kuluneiden vuosien varrella. Lopuksi esittelen lyhyesti Suomessa toimivia adoptiopalvelujen tarjoajia.

Adoptio sana on latinaa ja se muodostui alun perin sanoista ”ad optio”, jolla tarkoitettiin ”valita vaihtoehtoista (paras)” (Parviainen 2003, 7). Englannin kielessä adoptiolla tarkoitetaan ottolapseksi ottamista. Ottolapsi-termi oli vielä 1980-luvulla Suomessa hyvin yleinen. Adoptio-sanan käyttö yleistyi puhekielessä 1990-luvulla. (Sukula 2009, 28.) Ottolapsi-käsite kuitenkin säilyi juridisessa kielessä vuoteen 2012 saakka, jolloin lain lapseksi ottamisesta (508/1997) korvasi adoptiolaki (22/2012). Lakia valmistelleen työryhmän mukaan käsitteen muuttaminen oli aiheellista, koska aiemmin käytössä olleet termit ottolapsi, lapseksi ottaminen ja ottovanhempi sekä niihin rinnastettavat muut termit kuuostavat nykypäivänä vääristyneiltä ja saattavat luoda kielteisiä mielikuvia kuulijoille. (Oikeusministeriö 2010, 56.)

Adoptiolla pyritään edistämään lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman välinen suhde. Adoptiolain (22/2012) mukaan kaikissa adoptiota koskevissa päätöksissä tulee ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu. Adoptiolla vahvistetaan juridinen suhde lapsen ja adoptiovanhempien välille. Samalla lapsen juridiset suhteet biologisiin vanhempiin katkeavat. Vahvistetun perhesuhteen myötä oletetaan, että lapsen ja adoptiovanhempien välille syntyy sosiaalinen ja psykologinen suhde. Adoptiolla varmistetaan, että adoptiolapsen oikeudellinen asema on samanlainen kuin biologisilla lapsilla. (Simon & Roorda 2000, 3; Parviainen 2003, 7, 54–58; Mäkipää 2007, 205.)

Adoptiota on voitu toteuttaa kolmella eri tavalla, joilla on erilaiset tarkoitukset (Nieminen 1975,1; Rautanen 1975, 1; Varilo 1993, 21; Pösö 2003.)

- Lapselle voidaan muodostaa uusi perhe aiemman perheen tilalle adoption avulla.
- voidaan laillistaa aiemmin muodostuneita perhesuhteita, jolloin olemassa oleva suhde muutetaan myös juridisesti lapsi-vanhempi-suhteeksi.
- Adoptiolla varmistetaan suvun jatkuminen järjestelemällä uudelleen sukulaisuussuhteita.

Adoption toteutuessa, asiaan osallistuvia tahoja on useita. Näitä ovat adoptiolapsi, adoptiovanhemmat, lapsen biologinen suku ja erityisesti biologiset vanhemmat sekä adoptioprosessia hoitavat yhteiskunnan edustajat ja erityisesti työskentelyssä mukana olevat työntekijät. (Nieminen 1975, 1; Rautanen 1975, 1; Varilo 1993, 21; Pösö 2003.)

Adoptiot jaetaan kolmeen eri ryhmään, perheen sisällä tapahtuviin adoptioihin, vierasadoptioihin sekä aikuisadoptioihin. Perheen sisäisessä adoptiossa laillistetaan jo muodostuneita perhesuhteita, kuten esimerkiksi lapsen vanhemman puoliso adoptoi puolisonsa lapsen tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävä toinen osapuoli adoptoi kumppaninsa lapsen. Vierasadoptiossa perhe tai yksin adoptiota hakeva ottaa omakseen tuntemattoman lapsen. Vieraan lapsen adoptio voidaan toteuttaa kotimaan tai kansainvälisen adoption kautta. Vieraan lapsen adoptiot voidaan jakaa vielä kahteen ryhmään. Varsinaisessa vieraan lapsen adoptiossa lapsi muuttaa adoptiolapsena perheeseen. Muissa tapauksissa sijaislapsena ollut lapsi adoptoidaan sijaisperheeseen. Aikuisadoptio voidaan tehdä 18 vuotta täyttäneelle henkilölle. Se voidaan toteuttaa, jos kyseinen henkilö on ollut adoptioijan hoidettavana ja kasvatettavana alaikäisenä tai heille on muutoin muodostunut lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattavasuhde. (Adoptiolaki 22/2012; Högbacka 2009, 162; Parviainen 2003, 7.; Varilo 1993, 9-11.)

Suomessa on ollut aiemmin voimassa niin sanottu vahva adoptio. Tällä tarkoitetaan, että lapsen aiemmat perhesiteet katkaistaan kokonaan ja adoptio astuu voimaan pysyvästi. Lapsen biologiset vanhemmat menettävät oikeudet sekä velvollisuudet lasta kohtaan. Adoption vahvistamisen jälkeen sopimusta ei voida enää peruuttaa. (Högbacka 2009, 164.) Vuonna 2012 voimaan tullut adoptiolaki (22/2012) tuo esiin aiempaa selvemmin avoimen adoption, jolla tarkoitetaan eriasteista

yhteydenpitoa ja avoimuutta lapsen biologisen perheen ja adoptioperheen välillä. Lakiuudistus mahdollistaa biologisten vanhempien ja adoptiovanhempien välille tehtävän sopimuksen lapsen oikeudesta tavata biologisia vanhempiaan tai pitää heihin muulla tavoin yhteyttä. Sopimus edellyttää osapuolten yhteisymmärrystä sekä lapsen edun toteutumista. (Pasanen & Arnkil 2013, 54.)

Avointen adoptiokäytäntöjen kehittymiseen länsimaissa on vaikuttanut tutkimustieto sekä sitä kautta lisääntynyt ymmärrys siitä, että adoptioon liittyvä anonymiteetin suojaaminen saattaa olla haitallista adoptiolapsen ja biologisten vanhempien terveydelle. Tällainen suljettu adoptio, jossa lapsi ja biologinen perhe eivät tiedä toisistaan mitään, voi aiheuttaa adoptiolapselle käytös- ja tunne-elämän häiriöitä. Tämän vuoksi adoptoitujen kokemukset siitä, miten tärkeää on tietää omista juuristaan ja adoption syistä, osoittavat avoimen adoption olevan inhimillisempi vaihtoehto adoptiolapsen myöhempää elämää ajatellen. (Pierson & Thomas 2002, 321–322; Grotevant ym. 2005; Triseliotis & Feast & Kyle 2005, 39.)

Adoption lähtökohta on myönteinen, koska sen tarkoituksena on, että lapsi saa uudet vanhemmat ja vanhemmat saavat lapsen. Ensisijaisesti adoption tarkoitus on kuitenkin olla lastensuojelullinen toimenpide, jossa lähdetään siitä, että lapsella on tarve saada hänelle sopivat vanhemmat. Ennen adoptiota lapsen tilanne on saattanut olla pitkään väliaikainen ja poikkeava, jos lapsi on asunut esimerkiksi lastenkodissa. Adoptioon usein liittyy myös menetyksiä, surua, pettymyksiä sekä identiteettiristiriitoja. Nämä kokemukset saattavat vaikuttaa lapsen kykyyn kiinnittyä adoptioperheeseen ja näyttäytyä siten, että lapsi käyttäytyy varautuneesti adoptioperhettä kohtaan. Lapsen kiintymyksen kehittyminen voi viedä hyvinkin pitkään. Lapsen kokemukset adoptiota edeltävissä ihmissuhteissa vaikuttavat lapsen perusturvallisuuden kokemukseen myös myöhemmissä ihmissuhteissa. (Lahti 1991, 21, 25.)

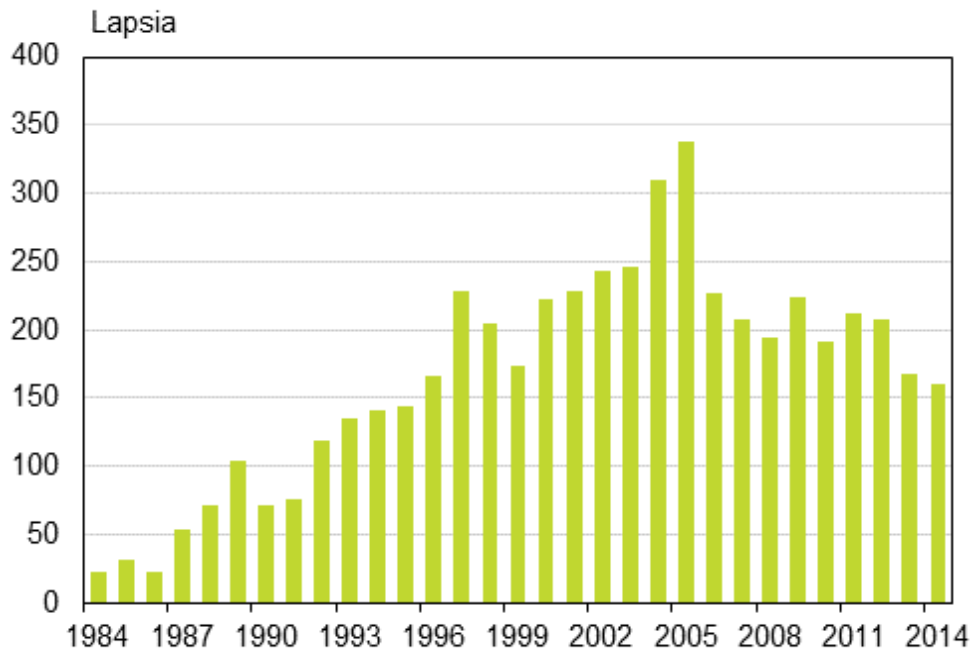
Adoptiolain (22/2012) mukaan adoptiolla edistetään lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan lapsen ja adoptiota hakevan vanhemman välille. Adoptiolaki (22/2012) asettaa tavoitteeksi edistää lapsen etua, kehittää adoptioprosessia, parantaa asiaan osallisten oikeusturvaa sekä vahvistaa lapsen aikaisempien vanhempien asemaa, erityisesti isän asemaa. Adoptiolaisissa korostetaan adoption eri osapuolten tukemista adoption vahvistamisen jälkeen.

2.1 Kansainvälinen adoptio

Tässä tutkimuksessa käsitellään erityisesti kansainvälisen adoption kautta Suomeen tulleita lapsia. Kansainvälisellä adoptiolla tarkoitetaan lapsen adoptoimista toisesta valtiosta. Kansainvälistä adoptiota kuvaavia käsitteitä ovat international adoption sekä transracial adoption (etnistä alkuperää olevan lapsen adoptio). (Sukula 2009, 28–29.) Kansainvälistä adoptiotyötä ohjaa Haagin lasten suojelusta ja yhteistyöstä kansainvälisissä adoptioissa 29.5.1993 tehty yleissopimus, johon Suomi on liittynyt vuonna 1997 (SopS 29/1997). Sopimus perustuu yhteistyöhön lapsen alkuperäisen kotimaan ja vastaanottavan maan viranomaisten väliselle yhteistyölle. Tällä yhteistyöllä pyritään estämään lapsikauppa sekä sellaiset adoptiot, joihin vanhemmat eivät ole antaneet suostumustaan. (Mikkola 2012, 57.)

Vuonna 1929 Suomessa säädettiin laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista, joka mahdollisti suomalaisen ja ulkomaisen lapsen adoptoinnin Oikeusministeriön luvalla. Tämä laki merkitsi virallisen kansainvälisen adoptiotoiminnan alkamista Suomessa. Kansainvälistä adoptiota koskevat varsinaiset säädökset sisältyivät vuoden 1985 ottolapsilakiin. (Parviainen 2014, 22.)

Lapsia ei adoptoitu ulkomailta Suomeen säännönmukaisesti ennen 1970-lukua. Tilanne oli tuolloin päinvastoin. Suomesta annettiin 1970-luvun puoliväliin saakka lapsia adoptoitavaksi ulkomaille, pääasiassa muihin Pohjoismaihin. Myös Ranskaan ja Yhdysvaltoihin adoptoitiin Suomesta muutamia lapsia. Nykyään Suomi on pieni adoptiotoimija kansainvälisessä mittakaavassa mitattuna. Lapsia adoptoidaan maailmanlaajuisesti eri valtioiden välillä vuosittain 20 000–30 000. (Parviainen 2014, 22.)

Kuvio 1. Ulkomailla syntyneiden lasten adoptiot Suomeen vuosina 1984–2014. (Tilastokeskus 2016)

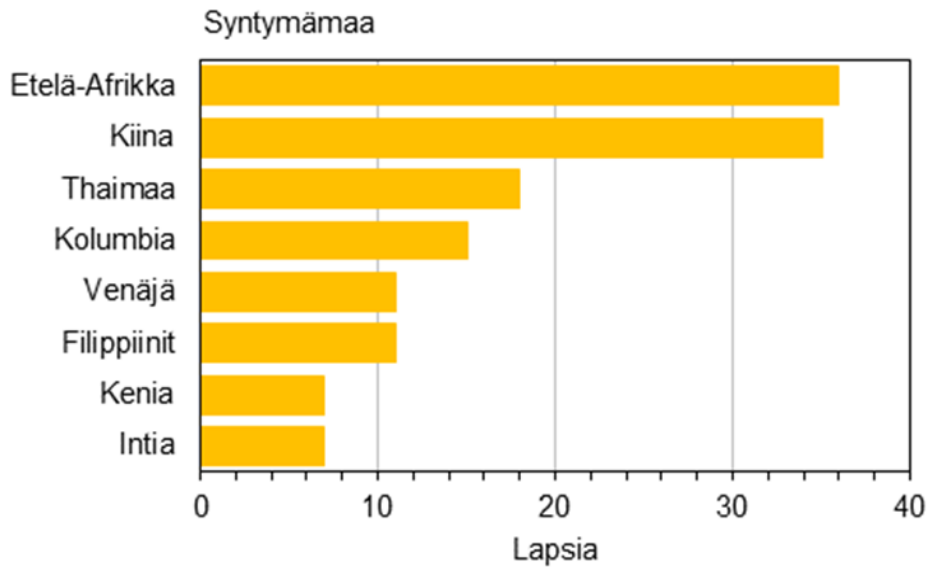
Tilastokeskuksen (2016) kuviossa 1. on nähtävillä ulkomailta adoptoitujen lasten määrän selkeä nousu vuodesta 1984 vuoteen 2005. Kansainvälisiä adoptioita oli eniten Suomessa vuonna 2005, jolloin Suomeen adoptoitiin 338 lasta. Tämän jälkeen adoptoitujen lasten määrä on lähtenyt laskuun. Tähän vaikuttaa luovuttajamaiden elinolosuhteiden sekä lastensuojelutyön parantuminen. Lapsia adoptoidaan entistä enemmän kyseisten maiden sisällä. Näissä maissa myös ehtoja on tiukennettu ja asetettu suurempia vaatimuksia adoptoijan terveydentilan ja tulojen sekä uskonnollisen vakaumuksen suhteen. Adoptioiden määrän laskemisesta huolimatta uusia adoptiohakemuksia tehdään enemmän kuin koskaan. (Koskinen, Sarkkinen & Svala 2014, 9, Sukula 2009, 26.)

Taulukossa 1. on kuvattu Pelastakaa Lapset adoptiopalvelun vuoden 2015 ja 2016 heidän palvelun kautta saapuneiden lasten määrää sekä adoptiopalvelun hakijoiden lasten odotustilannetta. Taulukosta on hyvin nähtävillä ilmiö, että lapsia odottavia hakijoita on selkeästi enemmän, lähes nelinkertainen määrä verrattuna Suomeen saapuviin lapsiin. (Pelastakaa Lapset ry 2016)

Maa	Suomeen tulleet lapset vuonna 2015	Suomeen tulleet lapset vuonna 2016	Nimetyt / vireillä olevat lapsiesitykset	Odottavat hakijat kohdemaassa ja adoptiolupaa odottavat hakijat
Filippiinit	6	-	2	29
Kiina	-	-		28
Kiina sn-ohjelma	16	-	3	
Thaimaa / DSDW	1	-	-	10
Thaimaa / HSF	-	-	-	
Venäjä	Yhteistyö päättynyt 2015			
Bulgaria	-			13
Kirgisia	-			4
Yhteensä	23		5	84

Taulukko 1. Vuoden 2015 ja 2016 aikana saapuneet lapset ja adoption odotustilanne.

1990-luvulla Suomeen adoptoitiin Venäjältä suhteellisen paljon lapsia. Vuosina 1992–2000 venäläiset olivat yksittäisistä maista selkeästi suurin ryhmä Suomeen tulleista lapsista, yhteensä 34 prosenttia kaikista ulkomaisista adoptiolapsista (Parviainen 2003, 26–27, 38). Kuten Tilastokeskuksen (2016) kuviosta 2. on nähtävillä, Venäjä ei ole enää luovuttajamaiden kärjessä. Etelä-Afrikka ja Kiina olivat vuonna 2014 suurimmat luovuttajamaat. Yhteistyö adoptioasioissa Suomen ja Venäjän välillä on päättynyt vuonna 2015 (Pelastakaa Lapset ry 2016).

Kuvio 2. Vuoden 2014 adoptiot lasten syntymämaan mukaan

Tähän tutkimukseen osallistuneiden perheisiin on saapunut lapsia Etelä-Afrikasta, Kiinasta, Thaimaasta, Kolumbiasta sekä Filippiineiltä. Kaikkien heidän adoptiosta oli kulunut jo useampi vuosi, joillakin jopa 12 vuotta. Tämä osoittaa, että yhä vieläkin kansainväliset adoptiot toteutuvat samoista kohdemaista.

2.2 Kansainvälisen adoptiopalvelun tarjoajat

Sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymiä kansainvälisen adoption palveluntarjoajia on Suomessa kolme, Pelastakaa Lapset ry, Interpedia sekä Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Suomessa asuvan pariskunnan tai yksittäisen henkilön, joka hakee lasta adoptoitavaksi ulkomailta, tulee adoptiolain (22/2012) mukaan saada adoptiopalvelua, adoptioeuvontaa sekä adoptioluvan. (Ruohio 2009, 10.)

Pelastakaa Lapset ry on vuonna 1922 perustettu poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Vuosina 1970–2000 Pelastakaa Lapset ry oli ainoa kotimaisia adoptiolapsia välittävä yksityinen järjestö. Ulkomaan adoptio käynnistyi järjestön kautta vuonna 1985. Pelastakaa Lapset ry tekee adoptioyhteistyötä tällä hetkellä viiden eri maan kanssa, Thaimaan, Filippiinien,

Kirgisian, Bulgarian ja Kiinan. Järjestö tarjoaa erilaisia palveluja adoptioperheille heidän tilanteestaan riippuen. Järjestön kautta perheen on mahdollista täyttää adoptiohakemus, saada adoptioneuvontaa ja -tukea sekä erilaisia tukipalveluja adoptioprosessin aikana sekä prosessin jälkeen. (Pelastakaa Lapset ry 2016; Parviainen 2003, 54.)

Interpedia on yhdistys, joka on perustettu 1974. Perustajina toimi joukko yksityishenkilöitä, joilla osalla oli itsellään ulkomailta adoptoitu lapsi. Toiminta perustui aluksi vapaaehtoistyöhön. Ammattimaiseksi toiminta muuttui vuonna 1979. Sen myötä myös toiminnan rahoitus muuttui yksityislahjoituksista ja keräyksistä laajemmaksi ja raha-automaattiyhdistys ryhtyi tukemaan toimintaa. Interpedian kautta on mahdollista hakea tällä hetkellä adoptiolasta seitsemästä eri maasta, joita ovat Thaimaa, Kolumbia, Taiwan, Bulgaria, Etelä-Afrikka, Intia ja Kiina. Myös Interpedia tarjoaa erilaisia palveluja adoptioperheille adoption eri vaiheissa. (Interpedia 2016; Parviainen 2003, 58–60.)

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto sai kansainvälisen adoptiopalvelun antamisen luvan Sosiaali- ja terveysministeriöltä vuonna 1985. Helsingin kaupungin sosiaalipalveluista on mahdollista saada adoptioneuvontaa kotimaisissa, kansainvälisissä ja perheen sisäisissä adoptioissa. Adoption neuvontapalvelu on tarkoitettu vain Helsingissä ja Vantaalla asuville. Lapsen voi kuitenkin adoptoida ulkomailta Helsingin sosiaalipalvelujen kautta muuallakin Suomessa asuva pariskunta tai yksinhakija, joka on suorittanut adoptioneuvonnan. (Helsingin kaupunki 2016; Parviainen 2003, 60–61.)

3 LASTENSUOJELUN MERKITYS ADOPTIOSSA

Tässä luvussa kuvaan lastensuojelun merkitystä osana adoptiota. Aluksi avaan lastensuojelun määritelmää sekä lastensuojelun tehtävää. Tämän jälkeen kuvaan adoptiota yhtenä lastensuojelun toimintamuotona. Adoption mahdollisuus lastensuojelussa on ollut vaiettu toimenpide, mutta kuitenkin mahdollinen toteuttaa. Uuden adoptiolain (22/2012) mukaan adoptiolla on mahdollisuus nousta vahvemmin esiin tulevaisuuden lastensuojelutyössä.

3.1 Lastensuojelun määritelmä ja tehtävä

Lastensuojelu voidaan yleisesti käsittää lasten suojeluna. Lasten suojelun ei katsota olevan vain sosiaaliviranomaisen asia, vaan se koskee kaikkia viranomaisia sekä kansalaisia. Lasten suojelua pidetään tärkeänä, koska on katsottu, että koko yhteiskunnan tulevaisuus riippuu lasten hyvästä kehityksestä. Lasten suojelulla pyritään turvaamaan kaikille lapsille YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaiset oikeudet erityiseen suojeluun, osallisuuteen omien asioiden suunnittelussa ja päätöksenteossa sekä oikeudenmukaiseen osuuteen yhteiskunnan voimavaroista. Tähän tavoitteeseen päästään edistämällä lapsen hyvinvointia, kehittämällä palveluja kasvatuksen tueksi sekä toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Taskinen 2010, 15.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelulla tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lastensuojelulaki (417/2007) säätelee lastensuojelun sosiaalityötä sekä työskentelyä. Lastensuojelulain tehtävä on turvata lasten oikeus tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun. Vanhemmilla on ensisijainen vastuu omista lapsistaan, mutta laki myös edellyttää, että sosiaalihuollon on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin, jos lapsen kasvuolosuhteet tai lapsi itse omalla käyttäytymisellään vaarantavat lapsen kasvun ja kehityksen, terveyden sekä turvallisuuden. (Bardy 2009, 39.)

Lastensuojelun tehtävänä on huolehtia lasten ja nuorten hyvinvoinnista vaikuttamalla lapsen kasvuolosuhteisiin sekä kehittämällä ennaltaehkäiseviä palveluja kasvatuksen tukemiseksi (Bardy 2009, 39). Lastensuojelulain (417/2007) mukaisia palveluja voidaan antaa yksin lapseen kohdistuvana, mutta myös lapsen vanhemmille, huoltajille tai lapsesta huolta pitävälle henkilölle. Lastensuojelulaki mahdollistaa tukitoimien ja palvelujen järjestämisen myös perheen muille jäsenille. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys nykyiseltä nimeltään palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelma, sosiaalityö, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, lapsen huostaanotto sekä siihen liittyvä sijaishuollon järjestäminen ja lapselle järjestettävä jälkihuolto. (Taskinen 2010, 15.)

Bardyn (2009, 42) mukaan lastensuojelu on hyvin pitkälle käytännön työtä, jonka keskiössä on konkreettisen tuen ja avun järjestäminen inhimillistä arvokkuutta osoittaen. Lastensuojelutyö on ennen kaikkea tunteiden ja erilaisten suhdeverkkojen kanssa työskentelyä sekä asiakkaiden luottamukseen pyrkimistä.

3.2 Adoptio lastensuojelussa

Adoptiolain (22/2012) mukaan adoption ja lastensuojelun sijoitusten välillä on nyt aiempaa selvempi yhteys ajatuksellisesti sekä lainsäädännöllisesti. Adoptio ei ole aiemmin kuulunut lastensuojelun toimenpidevalikkoon eikä sitä näin ollen ole tavallisesti edes käsitelty lapsen sijaishuollon vaihtoehtona. Adoptioita on kuitenkin tehty ennen lakimuutosta lastensuojelun asiakkaina sijoitetuille lapsille, mutta luotettavaa tilastoa tai tutkimusta ei aiheesta ole saatavilla, kuinka yleistä tämä on ollut. Itse olen lastensuojelussa noin 13 vuotta työskennellessäni kohdannut ainoastaan yhden lapsen, jonka adoptioprosessi sijaisperheen kanssa oli tuolloin juuri alkamassa. Adoptiolla on nyt muutoksen myötä vahvempi mahdollisuus toimia yhtenä lastensuojelullisena kodin ulkopuolelle sijoittamisen muotona. Lakimuutoksen jälkeen adoption ja lastensuojelun välinen suhde tunnistetaan institutionaalisesti uudella tavalla. (Pösö 2013, 36–37.)

Iso-Britannia ja Yhdysvallat käyttävät lastensuojelun perhehoidossa adoptiota paljon. Lastensuojelun laitoshoidon ja sijaishuollon tarvitsevat lapset sijoitetaan pääasiassa

perheisiin. Iso-Britannia ja Yhdysvallat pitävät adoptiota tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona tilanteissa, jossa lapsen palaaminen biologisten vanhempien luokse ei ole mahdollista. Lapsi voidaan adoptoida perheeseen, mikäli lastensuojelun sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsi tarvitsee pysyvän kodin ja adoptio on lapsen kannalta paras vaihtoehto. Adoptio voidaan tehdä myös ilman lapsen biologisen vanhemman tahtoa. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 54; Pösö 2013, 37.)

Myös Ruotsin sosiaalipalvelulaissa (Socialtjänstlag 453/2001) löytyy adoptiota koskevia säännöksiä. Sen erityismääräysten mukaan sosiaalilautakunnan tehtävänä on auttaa ja tukea lapsia ja nuoria heitä koskevien oikeudellisissa menettelyissä, kuten esimerkiksi adoption jälkeisessä elämässä. Lasten vastaanottoon liittyvissä määräyksissä sanotaan, ettei lasta saa sijoittaa pysyvässä kasvatusmielessä vieraaseen kotiin ilman sosiaalilautakunnan myöntämää lupaa. Jotta voidaan varmistua lapsen hyvistä ja kodinomaisista oloista, terveydenhuollon toimivuudesta, koulutuksen saannista sekä vanhempien ja huoltajien saamasta riittävästä tuesta ja neuvonnasta, lapsen sijoitusolosuhteita seurataan sijoituksen kestosta riippumatta. Sijoituksen tarpeellisuutta arvioidaan vähintään puolen vuoden välein. Mikäli sijoitus jatkuu yli kolme vuotta, sosiaalilautakunta voi suositella lapsen adoptiota tilanteen mukaan. Ruotsissa näitä säännöksiä sovelletaan vain kotimaan adoptioihin.

Keskustelu avoimesta adoptiosta sekä sen tuomisesta Suomeen nousee lisääntyneestä huolesta sijoitettujen lasten pysyvien kasvuolosuhteiden turvaamisesta. Lastensuojelussa on ehdotettu adoption aiempaa laajempaa käyttöönottoa yhtenä ratkaisuna turvata sijoitettuna olevien lasten pysyvät kasvuolot sellaisissa tilanteissa, joissa niitä ei muuten kyetä turvaamaan. (Lapsiasianeuvottelukunta 2010, Tervonen-Arnkil 2009, Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14.) On tuotu esiin, että Suomessa ei tällä hetkellä kyetä takaamaan lastensuojelun avulla kaikille sijoitetuille lapsille sellaista lapsuutta, johon kuuluu turvallisuus, pysyvyys sekä edes yksi lapsen elämässä säilyvä turvallinen ja pysyvä aikuinen. Lastensuojelulaki (417/2007) edellyttää perheen jälleen yhdistämistä, mutta toisaalta ei edellytä, että vanhempien tulee sitoutua kuntoutumiseen vanhemmuuden kyvykkyyden lisäämiseksi. Vaikka lapsella ei olisi mitään mahdollisuuksia palata biologiseen perheeseen asumaan, lastensuojelulaki ei anna mahdollisuutta pysyvään huostaanottoon. Lapsi saattaa joutua tilanteeseen, jossa hän vaihtaa asuinpaikkaa kodin ja vaihtuvien sijoituspaikkojen välillä täysi-ikäiseksi saakka. Tämä on lapselle hyvin vaurioittavaa ja vaikuttaa siihen, keneen aikuiseen lapsi voi turvautua ja kiinnittyä. Varhaisessa vaiheessa toteutettu

pysyvä perhehoito suojaa lapsen kehitystä sellaisten lasten tilanteessa, jossa heillä ei ole mahdollista palata biologisen perheen luokse. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3, 5, 12–14.)

Samanlainen kehitys adoptioasioissa on havaittavissa myös muissa Pohjoismaissa, erityisesti Tanskassa ja Norjassa. Pohjoismaiden lastensuojelun peruskäytäntönä ei ole aiemmin pidetty adoptiota lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen vaihtoehtona. Tanskassa ja Norjassa on kuitenkin saatu vireille lainsäädännön sekä käytännön muutoksia, jotta adoptio voitaisiin tulevaisuudessa vahvistaa yhdeksi lapsen pysyvän sijoituksen muodoksi. (Pösö 2013 37.)

Kansainvälinen adoptio on osa lastensuojelun toimintaa lapsen kotimaassa. Lähtökohtana on lapsen etu ja tarkoituksena on edistää lapsen parasta sekä löytää hänelle turvalliset kasvuolosuhteet perheessä, jossa lapsi voi kasvaa ja kehittyä parhaalla mahdollisella tavalla aikuisten tukemana. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 65.)

Adoptoitu lapsi ei jatka lastensuojelun asiakkaana adoption vahvistamisen jälkeen, jos siihen ei ole erillistä tarvetta. Heillä saattaa kuitenkin usein olla samankaltaisia kokemuksia kuin muillakin lastensuojelun asiakkuudessa olevilla lapsilla muun muassa varhaisten traumaattisten kokemusten sekä puutteellisen hoidon ja huolenpidon vuoksi. Lapsilla voi ilmetä kehitysviiveitä, kiintymykseen ja emotionaaliseen kehitykseen liittyviä ongelmia, hoitoa vaativia sairauksia ym. erityistarpeita. Myös lapsen eri kehitysvaiheissa saattaa tulla tarvetta lastensuojelun palveluille. Tämä puoltaa sosiaalihuollon heräämistä adoptioperheiden mukaan ottamisen ja heidän erityisyyden huomioimisen suhteen sosiaalipalveluja kehitettäessä. On otettava huomioon, että adoptiolaki (22/2012) tuo esiin aiempaa selvemmin, että myös adoption jälkeen on perheille oltava tarjolla adoptioneuvontaa. Adoptioperheiden ja -lapsen oikeutta lain mukaiseen tukeen ei kuitenkaan kuntien lastensuojelussa vielä tunneta riittävästi. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 65–66.)

4 ADOPTIOPERHEIDEN SOSIAALINEN TUKI

Adoptiossa yhdistyvät adoption eri osapuolten oman kasvun näkökulma yhteiskunnallisessa sekä juridisessa kontekstissa. Näin ollen adoptioon liittyy tietynlaisia erityiskysymyksiä sekä tuen tarvetta vanhemmuuteen, lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä parisuhteeseen liittyen. Jotta adoptio onnistuu, lapsen sekä perheen hyvinvoinnin turvaamiseksi jatkuva tuki on merkittävässä roolissa. (Brantberg 2009, 11–12.) Luvussa 4.1 esittelen adoptioperheiden sosiaalisen tuen muotoja, joita esiintyy heidän perhe-elämässään. Adoptioperheiden sosiaalinen tuki voidaan jakaa kahteen kategoriaan, viralliseen verkostoon eli formaaliseen tukiverkostoon sekä epäviralliseen eli informaaliseen tukiverkostoon.

4.1 Sosiaalinen tuki

Sosiaalinen tuki on käsitteenä moniulotteinen. Tämän vuoksi se voidaan määritellä monella eri tavalla. Tavallisesti sosiaalinen tuki määritellään ihmisten välisenä vuorovaikutuksena, jossa osapuolet sekä saavat että antavat sosiaalista tukea toinen toisilleen. Toisaalta sosiaalinen tuki voidaan määritellä siten, että koemme toiset ihmiset itselle luotettaviksi henkilöiksi. Tätä kautta tulee tunne arvostuksesta, rakastetuksi tulemisesta sekä uskosta siihen, että joku välittää. (Cohen & Syme 1985, Sohlman 2004.)

Sosiaalisesti tueksi arjessa voidaan käsittää esimerkiksi hoiva ja huolenpito, jota ihminen tarvitsee selviytyäkseen vastoinkäymisistä, kriisitilanteista sekä elämänmuutoksista. Yhtä ja ainoaa määritelmää sosiaaliselle tuelle ei ole olemassa. Eri määritelmistä löytyy kuitenkin yhdistäviä tekijöitä, joista voidaan rakentaa käsitystä sosiaalisesta tuesta. Näitä ovat muun muassa ihmisten väliset vuorovaikutussuhteet, selviytyminen ongelmatilanteissa ja ihmisen eri elämänvaiheissa. (Toivonen 2009, 7, 9.)

Sosiaalinen tuki käsitteenä ymmärretään sisällöltään positiiviseksi. Tutkimuksissa sosiaalisen tuen käsitteeseen liitetään tavallisesti selviytyminen sekä sosiaaliset taidot. Selviytymisellä tarkoitetaan ihmisen selviytymistä elämän mukanaan tuomista vaatimuksista, haasteista sekä vastoinkäymisistä. Sosiaalinen tuki helpottaa yksilöä niistä selviytymisessä. Sosiaaliset taidot korostuvat sosiaalisen tuen saannissa sekä verkostojen luomisessa ja niiden ylläpitämisessä. (Gothoni 1990, 12–13.)

Sosiaalista tukea voidaan lähestyä elämäntilanteen näkökulmasta. Sosiaalinen tuki voidaan määritellä ihmisten, yhteisöjen ja julkisen järjestelmän toiminnoiksi, joilla luodaan edellytyksiä elämäntilanteeseen. Hyvinvoinnin rakentumiseen liittyy ihmisen mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa etenkin muutosvaiheissa. Tähän vaikuttavat ihmisen omat resurssit sekä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa jaettu henkinen, tiedollinen, toiminnallinen sekä emotionaalinen tuki. (Ruishalme & Saaristo 2009, 81; Kinnunen 1999, 102–103.) Sosiaalinen tuki rakentuu eri toimijoiden vuorovaikutuksessa. Näitä toimijoita ovat yksilöt, lähiyhteisöt, julkinen, yksityinen ja kolmas sektori (Kinnunen 1999, 103).

Sosiaalisen tuen tarkoituksena on auttaa tuen saajaa. Tuen avulla voidaan pyrkiä vaikuttamaan tuen saajan käyttäytymiseen sekä ajatuksiin, mutta tiedollisen tuen antaminen kuitenkin tapahtuu vuorovaikutuksessa ihmisten välillä, jotka luottavat toisiinsa sekä välittävät toisistaan. (Heaney & Israel 1997.) Voidaan ajatella, että ihmiset antavat sosiaalista tukea toisilleen kolmesta eri syystä:

- He välittävät suhteen toisesta osapuolesta.
- Heille itselleen on hyötyä auttamisesta.
- Heidän sosiaalinen rooli velvoittaa heitä auttamaan.

Jotta suhde on vastavuoroinen ja tasa-arvoinen, siihen liittyy pyrkimys sosiaalisen tuen antamisen ja saamisen tasapainoon. Mitä enemmän on valmis antamaan tukea, sitä enemmän sitä voi myös odottaa itse saavansa. Mikäli suhde on yksisuuntainen, se kuormittaa auttajaa itseään. (Vahtera & Uutela 2004.) Sosiaalinen tuki määrittyy sen mukaan, miten yksilö kokee, että häntä on tuettu (Kotakari & Rusanen 1996, 178).

Perheen perustaminen yleensäkin vaatii valmistautumista ja sopeutumista elämänmuutokseen. Adoptioperheissä siihen usein liittyy lisäksi tiettyjä erityiskysymyksiä, kuten lapsettomuutta, pitkä ja kuormittava adoptioprosessi sekä perheen ja lapsen tutustumista ja yhteen liittymistä ajan kanssa. (Brantberg 2009, 10–12.) Kinnunen (1999, 103) viittaa sosiaalisen tuen tarpeellisuuteen adoptioperheiden perhe-elämän alkuvaiheessa sekä edistäessä perheenjäsenten selviytymistä haasteellisissa tilanteissa.

4.2 Sosiaalisen tuen verkostot

Tuire Sihvo (1996, 166) jakaa sosiaalisen tuen viralliseen eli formaaliseen tukiverkostoon ja epäviralliseen eli informaaliseen tukiverkostoon. Virallisia toimijoita ovat julkisen ja yksityisen sektorin toimijat, valtion, kunnan ja kaupallisten organisaatioiden tuottamat palvelut. Epävirallisia toimijoita ovat perhe, läheiset sekä kolmannen sektorin toimijat. (Kotakari & Rusanen 1996, 181.)

Adoptioperheiden tilanteessa formaalinen verkosto kattaa ammatillisen palvelu- ja tukiverkoston muun muassa adoptioprosessin eri vaiheissa sekä – prosessin jälkeen lapsen muutettua perheeseen. Informaalinen tuki tässä tilanteessa on läheisten antamaa tukea sekä vertaistukea. Suomessa tällä hetkellä adoptioon liittyvä osaaminen keskittyy pääasiassa yksityiselle ja kolmannelle sektorille. (Brantberg 2009, 24.)

Kun perhe saa informaalia tukea olemassa olevien sosiaalisten suhteiden kautta (perheenjäsenet, ystävät, sukulaiset), julkisten palvelujen formaalisen tuen saamiselle on määritelty erilaisia edellytyksiä. Tavallisesti julkisten palvelujen asiakkaaksi tullaan, jos asiakkaan tilanne täyttää ennalta määritellyt ja lakiin pohjautuvat kriteerit. (Zechner 2010, 21.; Quereshi 1990, 59–60.)

Palvelujärjestelmät sekä niiden määrittelemät toimintatavat vaikuttavat tuen tarvitsijoiden ja – hakijoiden todellisuuteen. Tähän liittyvät hakuprosessit, etuuksien ja palvelujen saamiseksi määritellyt kriteerit, palvelujen sijainti ja aukioloajat sekä hinta ja palveluista saatava tuki luovat sekä rajoituksia että mahdollisuuksia tukea tarvitseville. Toisaalta myös tuen tarvitsijat ja – hakijat hyödyttävät sekä koettelevat ja muuttavat omalla toiminnallaan näitä palvelujärjestelmiä. (Zechner

2010, 26; Giddens 1984, 112; Finch 1989, 140.) Tämä hyöty tulee näkyväksi tuomalla esiin omia näkemyksiä tuen tarpeesta sekä toivottavista palveluista ja toimintatavoista, antamalla palautetta toiminnasta ja kertomalla omista kokemuksista. Kaikki eivät kuitenkaan halua tuoda esiin omia ajatuksiaan tai eivät kykene siihen. (Valokivi 2008, Zechner 2010, 27.)

Julkisten palvelujen lisäksi informaalisien tuen kentällä toimii myös järjestöjä ja yksityisiä yrityksiä kuten luvussa 2.2. käy ilmi. Suomen valtio sekä kunnat säätelevät julkisen vallan avulla näiden tahojen toimintaa. Nämä erilaiset järjestelmät tarjoavat tukea antamalla palveluja, rahaa ja aikaa tai jopa kaikkien yhdistelmiä. Järjestelmiä voidaan ajatella olevan neljää erilaista. Ensimmäinen järjestelmä tarjoaa rahallisia etuuksia, toinen työhön liittyviä toimenpiteitä, kolmas erilaisia palveluja ja neljäs tukee yksityisiä palveluja ostamalla sosiaalialan työpaikkojen luomista. (Zechner 2010, 27, Daly 2002, 255.)

4.2.1 Formaalin tukiverkosto

Adoptioperheiden formaalinen tukiverkosto rakentuu kaikkien kolmen eri sektorin toimijoiden varaan. Adoptiopalvelun tuottaja tai kunnan sosiaalityöntekijä huolehtii adoptioneuvonnasta prosessin alkuvaiheessa sekä seurantakäynneistä lapsen muutettua perheeseen. Tukiverkostoa on myös yleinen verkosto, johon kuuluvat kaikille lapsiperheille suunnatut palvelut. Lisäksi on adoptioasioihin erikoistuneet toimijat, jotka tuottavat juuri adoptioperheille suunnattuja palveluja ja erilaista toimintaa. (Brantberg 2009, 23.)

Adoptioperhe on oikeutettu saamaan julkisen palveluverkoston palveluja sosiaali-, terveys- ja opetustoimen alaisuudesta aivan kuin muutkin lapsiperheet. Näitä palveluja ovat neuvolan, kouluterveydenhoidon, päivähoiton, koulun sekä muut sosiaali- ja terveyspalvelut. Mikäli perheellä on erityisen tuen tarvetta, perhe ohjataan tilanteen edellyttämien erityispalvelujen piiriin esimerkiksi perheneuvolaan, terapiapalveluihin sekä lasten- tai nuortenpsykiatrialle. (Brantberg 2009, 23–25.)

Suomessa toimii myös adoptioasioihin erikoistuneita toimijoita, jotka tarjoavat adoptioperheille tarkoitettua toimintaa ja palveluja. Näitä toimijoita ovat esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry, Adoptioperheet ry, Interpedia ja Yhteiset Lapsemme ry. (Brantberg 1999, 23–24, 29.) Kyseiset toimijat järjestävät adoptioperheille valmennus-, neuvonta- ja vertaistoimintaa sekä valmennuskursseja ja ryhmätapaamisia (Eriksson 2007, 16).

4.2.2 Informaalinen tukiverkosto

Informaalinen tukiverkosto kattaa adoptioperheen lähiverkoston, kuten perheen, suvun, ystävät ja tuttavat sekä kolmannen sektorin vapaaehtois- ja vertaistukitoiminnan. Näiden merkitys emotionaalisen tuen tarjoajana muodostuu usein ammatillista tukea tärkeämmäksi. (Matthies 1996, 20.) Vertaistuki koetaan tärkeäksi, mutta tavallisesti toissijaiseksi tukimuodoksi perheen ja läheisten antaman tuen jälkeen. Ammattilaisten tarjoama tukiverkosto tulee selvästi informaalisen tuen jälkeen perheelle merkitykselliseksi. (Kotakari & Rusanen 1996, 178.)

Adoptioperheet kokevat omat vanhemmat sekä ystävät tärkeiksi ymmärryksen, hyväksynnän sekä henkisen tuen tarjoajina. Perheenjäsenten sopeutuessa uuteen arkeen lapsen muutettua, ympäristön hyväksyntä vaikuttaa positiivisesti perheen arjen muodostumiseen. Perhe, suku sekä ystävät ja tuttavat koetaan tärkeiksi avun tarjoajiksi käytännön työssä lasten- ja kodin hoitoon liittyen. (Selin 2007, 37, 50.)

Myös vertaistuella on merkittävä rooli adoptioperheiden elämässä. Vertaistuki perustuu samankaltaisessa elämäntilanteessa elävien ihmisten yhteiseen kokemukseen asiasta, johon muut auttajatahot eivät välttämättä kykene samalla tavalla samaistumaan. (Selin 2007; Laimio & Karnell 2010, 11–13.) Adoptioperheet kokevat vertaisiltaan saadun tiedon ja neuvot tärkeäksi avuksi. Vertaistuki koetaan tarpeelliseksi kaikissa elämänvaiheissa niin ilojen ja onnistumisten kuin haasteidenkin osalta. (Selin 2007, 46–47.)

Vertaistukitoimintaa voidaan toteuttaa usein eri tavoin. Suomessa adoptioperheiden vertaistukitoimintaa järjestetään erilaisten adoptiojärjestöjen toimesta. Adoptioperheet voivat

luoda kontakteja vertaisiinsa muun muassa adoption valmennusryhmissä, internetin keskustelupalstoilla ja sosiaaliseen mediaan perustetuissa ryhmissä kuten Facebookissa. (Eriksson 2007, 16.)

5 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Adoptiota on tutkittu eri tieteenaloilla melko vähän. Kotimaiset adoptioita käsittelevät tutkimukset olivat pitkään keskittyneet vain harvoin tutkimuksiin (Rautanen 1972; Lahti 1991; Varilo 1993), mutta 2000-luvun jälkeen mielenkiinto adoptioita kohtaan eri tieteen alojen piirissä on lisääntynyt (muun muassa Parviainen 2003; Eriksson 2007; Sukula 2009). Myös adoptiojärjestöt ovat tehneet paljon omia adoptioita käsitteleviä tutkimus-hankkeita.

Löysin muutamia adoptiota koskevia suomalaisia pro gradu- tutkimuksia. Väitöskirjoja puolestaan oli hankalampi löytää. Lähimpänä omaa aihettani oli Marketta Selinin (2007) tutkimus, joka käsittelee ulkomailta lapsen adoptoineiden vanhempien kokemuksia adoptioprosessista sekä tuen saannista. En löytänyt yhtään tutkimusta siitä, mitä tukea perheelle on tarjolla siinä vaiheessa, kun lapsi on jo kotiutunut perheeseen.

Marketta Seliniin (2007) hoitotyön Pro gradun tavoitteena oli saada tietoa adoptioprosessista sekä siinä ilmenevistä kehittämistarpeista ja perheiden tuen tarpeen eri muodoista. Selin on kerännyt aineiston haastattelua käyttäen ja analysoinut sen aineiston induktiivisella sisällönanalyysillä. Johtopäätöksenä Selin toteaa, että tutkimustulosten mukaan ulkomailta lapsen adoptoineet vanhemmat kokevat suuren elämänmuutoksen. Tähän muutokseen vanhemmat tarvitsevat paljon erilaista tukea. Haastateltavat perheet kokivat vertaistuen tärkeimmäksi tuen muodoksi. Heikentävänä tukena puolestaan esiin nousi ulkopuolisten negatiivinen suhtautuminen sekä ennakkoluulot vierasta kulttuuria kohtaan.

Pia Eriksson on tutkinut (2010) adoptioijien kokemuksia adoptioprosessista. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata ja ymmärtää adoptioprosessiin liittyviä kokemuksia ja tuoda esiin asiakasnäkökulma, jotta adoptioijille tarjolla olevia palveluja voidaan tarkastella kriittisesti. Eriksson käytti tutkimuksessaan narratiivista haastattelumenetelmää. Haastattelumateriaalin hän on analysoinut sisällönanalyysiä käyttäen. Tutkimuksessa kävi ilmi, että adoptioijat kokevat adoption odotusajan sellaiseksi vaiheeksi, jolloin tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa puuttuvat kokonaan. Monet kokevat odotusajan yksinäiseksi eivätkä he tiedä, millaista tukea he voisivat saada tai he

pelkäävät pyytää apua, jotta se ei vaikuttaisi kielteisesti prosessin etenemiseen. Adoptoijat pitävät tärkeänä ammattilaisen dialogista työskentelytapaa, aitoa kohtaamista sekä ammattitaitoa ja kokemusta adoptioasiassa. Ammattilaiset voivat helpottaa adoptioprosessin kokemista omalla toiminnallaan sekä tarjoamalla heille tukea. Lakisääteinen adoptioprosessi päättyy melko nopeasti sen jälkeen, kun lapsi on muuttanut perheeseen. Tutkimuksen mukaan ammattilaisten on syytä varmistaa, että perhe saa tukea myös adoptioprosessin jälkeen.

Heidi Ruohio (2009) on tutkinut ulkomailta adoptoitujen nuorten kokemuksia suomalaisuudesta ja erilaisuudesta. Tutkimuksen tavoitteena on ollut lisätä tietoisuutta kansainvälisestä adoptiosta sekä kansainvälisesti adoptoiduista. Haastattelut olivat teemahaastatteluja ja niiden aineisto on käsitelty sisällön analyysiä käyttäen. Haastatteluissa kävi ilmi, että haastateltavat kokivat itsensä suomalaisiksi. Erilaisuuden ja rasmin kokemuksia he kokivat sekä koulussa että vapaa-ajalla. Haastateltavat toivat esiin, että suomalaisilla on vähän tietoa kansainvälisestä adoptiosta ja usein he itse toimivat sanansaattajina halusivat he sitä tai eivät. Ruohio tuo esiin, että tutkimustietoa adoptoitujen sekä heidän perheidensä elämästä kaivataan lisää.

Perheet toivoivat pääasiassa tervettä ja vauvaikäistä lasta kansainvälisen adoption avulla. Tavallisesti lapset ovat kuitenkin ehtineet elää kuukausia tai jopa vuosia syntymämaassaan. Saman voi päätellä myös tähän tutkimukseen osallistuneiden lasten iästä, jotka näkyvät sivun 36 taulukossa. Adoptiolapsella on perheeseen muuttaessa olemassa jo oma menneisyys ja historiansa. Heille on kehittynyt erilaisia kokemuksia varhaisista vuorovaikutustilanteista sekä -suhteista. Lapsen menneisyys vaikuttaa omalta osaltaan adoptiovanhemmuuteen sekä lapsen ja vanhempien välille kehittyvään vuorovaikutussuhteeseen. Lapsella saattaa olla hyvinkin traumaattisia kokemuksia ja luottamuksen syntyminen osapuolten välille voi kestää pitkiäkin aikoja. Heli Karhumäki (2005, 34) on huomionut tutkimuksessaan tärkeitä adoptiovanhemmuuden haasteita. Kasvaminen adoptiovanhemmuuteen on yllätyksellistä samoin kuin kasvaminen vanhemmuuteen yleensä. Adoptiovanhemmuuteen liittyy usein erilaisia haasteita, koska lapsen tausta tuo mukanaan erityistarpeita lapsen kasvatukseen. Vanhempien pitkän odotusajan aikana saattaa ajatus lapsen tuomasta onnesta kasvaa suureen mittakaavaan. Adoptiossa kuitenkin pyritään tietoisesti niin sanottuun tavallisen vanhemmuuteen. Tämän vuoksi vanhemmuuden arkisuutta sekä mahdollista haasteellisuutta on vaikeampi hyväksyä. Lapsella voi ilmetä erilaisia kehityshäiriöitä ja vammoja, jotka johtuvat hänen menneisyydestään. Lapsi saattaa myös kieltäytyä ottamasta vastaan hoivaa ja

huolenpitoa tai hän saattaa takertua vanhempiinsa. Lapsi ei välttämättä kiinnity ainoastaan adoptiovanhempiinsa, vaan saattaa käyttäytyä hyvin estottomasti ja on valmis kiintymään kaikkiin tapaamiinsa aikuisiin. Tämä vaatii adoptiovanhemmilta kärsivällisyyttä, tietoa sekä taitoa toimia lapsen kanssa siten, että hänestä kehittyisi mahdollisimman tasapainoinen yksilö.

Adoptio on ollut pitkään tärkeä tutkimuskohde lastenpsykiatrian kannalta. Lastenpsykiatriassa on pohdittu paljon pysyvien ihmissuhteiden merkitystä lapselle. Pitkään on tiedetty, että ilman intensiivisiä ihmissuhteita lapsi ei voi menestyä, vaikka hänen hoitonsa olisikin hyvää. Toisaalta on myös havaittu, että hyvätkään ihmissuhteet eivät auta, mikäli ne eivät ole pysyviä. Tämän tiedon valossa on tehty johtopäätös, että lapsen lukuisat sijoitukset eivät tue hänen kehitystään terveeksi ja normaaliksi, vaikka kaikki sijoituspaikat olisivatkin olleet hyviä. (Varilo 1993, 8, 150 - 151.)

Adoptoitujen lasten psyykkistä hyvinvointia on viimeisten vuosien aikana tutkittu paljon. Aiheen tutkimukset sekä katsaukset painottavat adoptiolasten olevan psyykkiseltä kehitykseltään enemmän samanlaisia kuin erilaisia biologisiin lapsiin verrattuna. Ruotsissa on tehty väestöpohjainen tutkimus, jossa on kartoitettu vuosina 1963 -73, 1968 -75, 1970 -79 ja 1973 -84 syntyneitä henkilöitä. Tutkimus osoitti, että Ruotsin ulkopuolelta adoptoiduilla lapsilla oli aikuisiässä kohonnut itsemurhariski sekä psyykkisen sairastumisen vaara, joka oli 3-4 – kertainen verrattuna samanlaisen sosioekonomisen taustan omaaviin ruotsalaislapsiin tai perheiden biologisiin sisaruksiin nähden. Laitos- tai sijaisperhesijoituksen todennäköisyys lapsen täytettyä kymmenen vuotta oli puolestaan 3-5 – kertainen. Myös jonkinasteisesta sosiaalisesta sopeutumattomuudesta pidettiin samasta tutkimuksesta

Ilpo Lahden (1991) psykiatrisessa tutkimuksessa on tutkittu yhdeksääkymmentä adoptiolasta ja heidän perhettään. Tutkimuksella on pyritty selvittämään sitä, millainen yhteys on adoptiolapsen varhaisiin elämänvaiheisiin liittyvien traumaattisten tapahtumien ajankohdilla ja väliaikaissijoituksilla, hänen nuoruusiän psyykkiseen terveyteen ja identiteetin kehittymiseen ja mitkä adoptioperheen sekä vanhempien ominaisuudet edistävät adoptiolapsen mielenterveyttä. Tutkimuksen lapset olivat adoptoitu kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana ja olivat tutkimushetkellä nuoruusiässä, 14 – 21-vuotiaita. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää adoptiolasten varhaisvaiheiden, myöhemmän kasvuympäristön ja adoption merkitystä, ei niinkään

mielenterveydenhäiriöitä. Tutkimustulosten perusteella 2/3 adoptiolapsista arvioitiin psyykkisesti terveiksi. Neuroottistasoisista ongelmista kärsiviä oli noin 19 prosenttia ja neuroosia vaikeammista ongelmista kärsiviä noin 13 prosenttia. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja. Epidemiologisiin väestötutkimuksiin verrattuna tutkimuksen adoptiolapsilla oli jonkin verran enemmän mielenterveydellisiä häiriöitä. Erityisesti neuroosia vaikeampien häiriöiden määrä oli selvästi suurempi kuin nuoruus-ikäisen väestön tutkimuksissa saadut arviot. Tämän ajateltiin kertovan siitä, että adoptiolasten varhaisissa kohtaloissa ja myöhemmissä kasvuolosuhteissa on ollut kuitenkin keskimääräistä enemmän ongelmia. (Lahti 1991, 120 - 121, 126.)

Kansainvälisessä adoptiotutkimuksessa on useimmiten keskitytty adoptoitujen lasten fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen sekä lasten sopeutumiseen. Myös olleet adoptiolainsäädäntöä ja adoption merkitystä lastensuojelussa on tutkittu. Adoption historiallista tutkimusta on tehty ajasta ennen 1900-lukua. Näkökulma tutkimuksissa on ollut pääosin ongelmakeskeistä ja tutkituimmiksi aiheiksi ovat nousseet adoptoitujen lasten käytöshäiriöt. Viime aikoina kiinnostusta on löytynyt myös muihin adoption näkökulmiin. Adoptiotutkimus yhteiskuntatieteiden puolella on vielä melko uutta ja sen puuttuminen on vaikuttanut siihen, että teoria ja empiirinen adoptiotutkimus ovat pääasiassa suuntautuneet sopeutumiseen yksilö- ja perhetasolla. Aiemmin tutkimus on tavallisesti kohdistunut adoption eri osapuoliin eli adoptiovanhempiin, adoptoituun lapseen sekä lapsen biologiseen äitiin. Nyt tutkimusta on kohdennettu myös perheiden kanssa työskenteleeviin ammattilaisiin. (Adoption – till vilket pris? 2003, 78–90; Engel & Phillips & Dellacava 2007, 257; Lindblad 2004, Eriksson 2009, 8; Palacious 2009; Parviainen 2003, 11.)

Tutkimukset sivusivat omaa aihettani jonkin verran, mutta ne eivät varsinaisesti paneudu adoptioerheiden elämään adoptioprosessin jälkeen. Kaikkien tutkimukset kuitenkin vahvistavat tarpeen tutkia aihetta myös valitsemastani näkökulmasta. Ruohio (2009) tuo esiin tarpeen tutkia adoptioerheiden elämää lisää. Eriksson (2010) puolestaan huomioi, että perheet tarvitsevat tukea myös adoptioprosessin jälkeen. Selin (2007) kirjaa erilaisia tuen tarpeita adoption aikana, joiden uskon olevan tarpeellisia perheille myös adoptioprosessin jälkeen.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen toteutusta sekä aineiston analysointia. Aloitan esittelemällä tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävän sekä hypoteesini tutkimuksen tuloksista. Tämän jälkeen kirjoitan lyhyesti fenomenologis-hermeneuttisesta lähestymistavasta. Olen käyttänyt aineiston hankintamenetelmänä teemahaastattelua ja esittelen menetelmää aluksi tarkemmin, jonka jälkeen selvennän, miksi olen valinnut teemahaastattelun aineiston hankintamenetelmäksi ja miten olen valinnut haastateltavat henkilöt mukaan tutkimukseen. Lopuksi kerron sisällönanalyysistä sekä aineiston eettisyydestä ja luotettavuudesta.

6.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävä

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ulkomailta lapsen adoptoineiden äitien kokemuksia perheen elämästä adoptioprosessin jälkeen sekä siitä tuesta, mitä he ovat saaneet tai kokeneet tarvitsevansa. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa adoptioperheen elämästä ja siinä mahdollisesti ilmenevistä haasteista sekä tuen tarpeen eri muodoista. Tavoitteena on myös lisätä adoptioperheiden tarpeiden ymmärtämistä sosiaalityössä.

Tutkimustehtävänä on kuvata:

1. Perheen äitien kokemuksia perheen elämästä adoptioprosessin jälkeen
2. Perheen äitien saamaa ja tarvitsemaa tukea adoptioprosessin jälkeen

Hypoteesinä tutkimuksessani on, että adoptioperheet eivät saa tarvitsemaansa tukea asuinpaikkakuntansa sosiaalityöntekijöiltä adoptioprosessin jälkeen. Toisaalta toivon, että sosiaalihuoltolain (1301/2014) uudistumisen myötä ennaltaehkäisevien sosiaalipalvelujen saaminen on kunnissa helpottunut ja kynnys palvelujen piiriin hakeutumiseen olisi madaltunut, koska saadakseen palvelua lastensuojelun asiakkuutta ei enää tarvita.

6.2 Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa

Tutkimukseni on laadullinen ja perustuu fenomenologis-hermeneuttiseen filosofiaan, koska tutkimuskohteenani ovat adoptioperheiden kokemukset ja niiden merkitys. Tarkoitukseni on kuvata ja ymmärtää perheiden kokemaa ja luoda sitä kuvaava merkitysrakenne.

Fenomenologia eli kokemusten tutkiminen on kuvailevaa tiedettä, joka pyrkii pysymään kiinni tutkittavassa ilmiössä menetelmällisin keinoin. Keskiössä on tutkittavan kohteen elämismaailma ja kokemukset. (Miettinen, Pulkkinen & Taipale 2010, 12.) Fenomenologia tarjoaa mahdollisuuden todellisuuden tutkimiselle, koska kaikilla asioilla on subjektiivinen ilmenemisen tapansa kokemuksessa. Kun kokemus on eletty läpi, se tarjoaa tutkimukselle absoluuttisen perustan. (Pulkkinen 2010, 26–27.)

Hermeneutiikassa asioita ymmärretään niiden omassa kontekstissaan. Ymmärtämisen metodologiassa tämä tarkoittaa sitä, että ensin on luettava kokonaisuus, jotta ymmärtää yksittäisiä asioita. Tällöin on olemassa jo esiyymmärrys aiheesta. Hermeneuttisessa kehässä tapahtuvat aina sekä yhteisöllinen että yksilöllinen yymmärrys. Inhimillisiä kokemuksia voidaan ymmärtää maailman ulkoisten kohteiden kautta ja kohteita puolestaan yksilön subjektiivisia kokemuksia tutkimalla. (Niskanen 2005, 91–96.)

6.3 Teemahaastattelu aineiston hankintamenetelmänä

Rajatessani tutkimusaihetta ja –menetelmää koin, että aineistonkeruu on mielekkäintä toteuttaa tekemällä haastatteluja. Tutkimusaiheeni on luonteeltaan sellainen, että vuorovaikutteinen keskustelu tuntui luontevalta vaihtoehdolta. Tutkimuksessa, jossa haastattelijalla on suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, joustavin tiedonkeruumenetelmä on haastattelu. Vuorovaikutteisuus antaa tutkijalle mahdollisuuden ohjata keskustelua sekä tiedonhankinnan kulkua. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34.)

Haastattelua on pidetty sopivana tutkimusmenetelmä silloin, kun ei tiedetä, millaisia vastauksia tullaan saamaan tai silloin, kun vastaus perustuu haastateltavan henkilön omaan kokemukseen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35). Koska tutkimuksessani on kysymys perheiden kokemuksista, valitsin tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun.

Tutkimushaastattelulla on erityinen tarkoitus sekä erityiset osallistujaroolit verrattuna tavalliseen arkikeskusteluun. Tutkimuksen tavoite ohjaa tutkimushaastattelua. Haastattelun aikana roolit jakautuvat tiedon kerääjän eli kysyjän sekä tiedonantajan eli vastaajan rooleihin. Tiedon kerääjä ohjaa keskustelua ja kannustaa tiedonantajaa vastaamaan. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 22–23.)

Haastattelulle luonteenomaiset piirteet voidaan tiivistää viiteen kohtaan. Haastattelu on suunniteltu ja tutkija itse on tutustunut tutkimusaiheeseen. Haastattelija aloittaa ja ohjaa haastattelun. Tavallisesti haastattelija pyrkii myös motivoimaan haastateltavan. Tyypillistä on, että haastattelija tietää ja tuntee oman roolinsa jo haastattelun alussa. Haastateltava puolestaan oppii sen haastattelun aikana. On tärkeää, että haastateltava voi luottaa siihen, että hänen antamiaan tietoja käsitellään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 42.)

Haastattelua ja kirjallista kyselyä verrattaessa haastattelun etu on sen joustavuus. Haastattelun aikana haastattelija voi tarkentaa kysymyksiä, esittää lisäkysymyksiä sekä muuttaa kysymysten järjestystä sen mukaan, mikä on kulloinkin haastattelun kannalta tarpeellista. Tutkijalla on mahdollisuus myös valita haastatteluun osallistuvat henkilöt, joilla on kokemusta sekä tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74–75.)

Ihmisten omat tulkinnat ja merkitykset asioista sekä niiden välisestä vuorovaikutuksesta korostuvat teemahaastattelussa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77). Teemahaastatteluun valitut aihepiirit eli teemat määritellään etukäteen. Kysymysten muotoa ja järjestystä ei kuitenkaan tarvitse suunnitella valmiiksi. Haastattelijan rooli on varmistaa, että haastateltavan kanssa käydään läpi kaikki teemat, mutta niiden järjestys sekä laajuus vaihtelevat haastattelujen mukaan. (Eskola & Suoranta 2000, 87.) On tärkeää pyrkiä löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti eikä kysellä haastateltavilta mitä tahansa. Oma tehtäväni haastattelun aikana oli huolehtia, että

haastateltavat pysyvät aiheessa eikä ennalta sovittu aikataulu muutu haastattelun aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 77–78.)

6.4 Tutkimusaineisto

Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoite on kuvata jokin tapahtuma, antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jostakin ilmiöstä tai ymmärtää jotakin tiettyä toimintaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tämän vuoksi on tärkeää, että haastateltavat tietävät tai heillä on kokemusta tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon. Osallistujat valitaan harkitusti ja juuri kyseistä tutkimusta ajatellen tarkoituksenmukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 88.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston koolla ei ole merkitystä tutkimuksen onnistumisen kannalta eikä koon määrittämiseksi ei ole olemassa mekaanisia sääntöjä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston määrä määräytyy tutkimuskohtaisesti siten, mikä tutkittavan aiheen kannalta on milloinkin välttämätöntä. (Eskola & Suoranta 2000, 61–63.)

Tutkimuksen osallistujat keräsin ns. lumipallomenetelmää käyttäen, jossa adoptioperheet kertoivat toinen toisilleen tutkimuksesta ja halukkaat antoivat yhteystietonsa käyttöni mahdollista haastattelukutsua varten. Valintakriteerinä oli, että kaikki perheet asuvat eri kunnissa, jotta sain tutkimukseen laajemman näkemyksen siitä, miten perheet kokevat viranomaisilta saadun tuen eri paikkakunnilla.

Haastattelin kuuden eri perheen äitiä, joilla on yksi tai useampi adoptiolapsi kansainvälisen adoption kautta. Koin, että kuudennen haastattelun jälkeen, vastaukset alkoivat toistaa aiemmin tekemiäni haastatteluja ja aineistoni alkoi olla riittävä. Tutkijan tulee itse päättää, milloin aineisto on tutkimusongelman kannalta riittävä sekä kattava (Eskola & Suoranta 2000, 63). Haastattelut olivat kestoaltaan 45–90 minuuttia. Haastattelut onnistuivat mielestäni hyvin ja haastateltavat kertoivat avoimesti hankalistakin kokemuksistaan. Osa haastateltavista koki haastattelutilanteen itselle terapeutisena.

Toteutin kaikki haastattelut joulukuun 2015 aikana. Olin saanut haastateltavien henkilöiden suostumuksen osallistumisesta jo kesällä 2015. Haastattelujen toteutusajankohdan lähestyessä, sain kuitenkin useamman ilmoituksen haastattelun peruuntumisesta. Aktiivisten adoptioäitien avustuksella sain kuitenkin tarvittavan määrän henkilöitä mukaan tutkimukseen. Mikäli aineisto olisi vaatinut vielä lisää tutkimista, sain myös muutaman henkilön varalle.

Toteutin kolme haastattelua haastateltavien kotona, kaksi haastattelua omassa kodissani ja yhden puhelinhaastatteluna pitkän välimatkan vuoksi. Yksi haastateltavista oli itselleni entuudestaan tuttu henkilö, viisi muuta haastateltavaa olivat minulle tuntemattomia. Kerroin heille tutkimuksestani ensin sähköpostitse ja tiedustelin tämän jälkeen uudelleen halukkuutta osallistua haastatteluun.

Taulukossa 2. kuvaan haastateltavien henkilöiden sekä heidän puolisojen ikää haastatteluhetkellä sekä saadessaan ensimmäisen adoptiolapsen. Haastatteluhetkellä äidit olivat iältään 38–47-vuotiaita. Perheen isien ikä vaihteli 37–50 vuoden välillä. Ensimmäisen adoptiolapseen saamisen aikaan äidit olivat 28–36 -vuotiaita ja isät 26–42 -vuotiaita.

	Äidit	Isät	Keski-ikä, äidit	Keski-ikä, isät
Haastatteluhetkellä	38–47	37–50	42,5	44,3
Ensimmäisen adoptiolapsen saadessaan	28–36	26–42	30,5	32,3

Taulukko 2. Adoptiovanhempien ikä

Kuten taulukosta 2 käy ilmi, tutkimukseni adoptioäitien keski-ikä haastatteluhetkellä oli 42,5 vuotta ja adoptioisien keski-ikä oli 44,3 vuotta. Adoptiovanhemmat olivat ensimmäisen lapsen saadessaan 12 vuotta nuorempia kuin haastatteluhetkellä. Vuonna 2014 biologisten vanhempien ensisynnyttäjien keski-ikä oli 28,6 vuotta (THL 2016). Tästä voidaan päätellä, että

adoptiovanhempien keski-ikä oli korkeampi perheen saadessa ensimmäisen adoptiolapsen kuin biologisten vanhempien ensisynnyttäjien keski-ikä. Adoptiovanhempien suhteellisen korkeaan keski-ikään liittyy usein muun muassa biologisen lapsettomuuden käsittelyä, adoptioprosessiin liittyviä seikkoja sekä byrokraattiseen ympäristöön liittyviä tekijöitä, jotka vievät usein vuosia vanhempien adoptiopäätöksen tekemisestä siihen, että he saavat lapsen (Santonan & Zavattin 2005.)

Haastattelemieni äitien perheissä oli adoptiolapsia 2-3. Taulukossa 3. on kuvattuna adoptioperheen lasten iät haastatteluhetkellä sekä heidän muuttaessa perheeseen asumaan. Haastatteluhetkellä tyttölapset olivat iältään 5-15,5 -vuotiaita ja poikalapset 5-16 -vuotiaita. Heidän muuttaessa perheeseen iät vaihtelivat tytöillä 7 kuukauden ja 5,5 vuoden välillä. Pojilla puolestaan 9 kuukauden ja kolmen vuoden välillä. Perheeseen muuttaessa tyttöjen keski-ikä oli 3,8 vuotta ja poikien 3,5 vuotta.

	Tytöt	Pojat	Keski-ikä, tytöt	Keski-ikä, pojat
Haastatteluhetkellä	5-15,5v	5-16v	10,3v	10,2v
Perheeseen muuttaessa	7kk-5,5v	9kk-3v	3,8v	3,5v

Taulukko 2. Adoptiolasten ikä

Lapset olivat adoptoitu Thaimaasta, Kiinasta, Filippiineiltä, Kolumbiasta ja Etelä-Afrikasta. Haastateltavat asuvat suomalaisissa pienissä kunnissa ja kaupungeissa, keskisuurissa sekä suurissa kaupungeissa. Kukin haastateltava edusti eri paikkakuntaa.

Nauhoitin haastattelut haastateltavien luvalla ja litteroin ne lähes välittömästi haastattelujen jälkeen. Haastatteluaineiston anonymisoinnilla litterointivaiheessa tarkoitetaan, että aineistosta

poistetaan haastateltavien tunnistetiedot kuten haastateltavan nimi, tarkat yhteystiedot sekä syntymäaika. Haastatteluissa tulee esiin usein myös epäsuoria tunnistetietoja kuten esimerkiksi asuinpaikkakunta, koulutustausta, sukupuoli ja työpaikka. Näiden epäsuorien tunnistetietojen anonymisoinnin tarkkuuteen vaikuttaa haastattelun aihe. (Kuula & Tiittinen 2010, 452.) En julkaise tutkimuksessani haastateltavien asuinpaikkakuntia heidän anonymiteetin suojaamiseksi. Olen nimennyt haastateltavat sattumanvaraisessa järjestyksessä koodeilla H1, H2 ja niin edelleen. Käytän koodeja aineistolainauksen yhteydessä.

Kirjoitin litteroinnin sanasta sanaan karsien haastateltavien tunnistetiedot, osan epäsuorista tunnistetiedoista, täytesanat sekä asiaan kuulumattomat keskustelut pois, joilla ei ollut merkitystä tutkimuksen kannalta. Litteroitua aineistoa haastatteluista kertyi Calibri- fontilla, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5 yhteensä 53 sivua.

6.5 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on luoda uutta informaatiota tutkittavasta asiasta. Analyysin avulla pyritään tiivistämään aineisto sekä luomaan siitä selkeä ja informatiivinen. (Eskola & Suoranta 2002, 137.)

Tämän tutkimuksen teoreettinen fenomenologis-hermeneuttinen viitekehys on ohjannut analyysin tekemistä ja aineistosta on poimittu eri käsitysten kokonaisuuksia. Olen käyttänyt tutkimuksessa analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti sekä objektiivisesti. Sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida suullista sekä kirjoitettua kommunikaatiota. Sitä voidaan käyttää tapahtumien ja asioiden yhteyksien, merkitysten sekä seurauksien tarkasteluun. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 21.) Tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan sisällönanalyysin avulla kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93).

Sisällön analyysin avulla tiivistetään tutkittava ilmiö malleihin, joiden avulla aineisto käsitteellistetään. Analyysi voidaan tehdä kahdella tavalla, induktiivisesti eli aineistolähtöisesti tai

deduktiivisesti eli teorialähtöisesti. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 3-9., Tuomi & Sarajärvi 2002, 110.) Tämä tutkimus on toteutettu aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisen tutkimuksen analyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. On tärkeää, ettei analyysiyksikköjä ole mietitty ja sovittu etukäteen, vaan ne valitaan tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävän asettelun mukaisesti aineistosta nostaen. Aikaisemmat havainnot, tiedot ja teoriat eivät saisi vaikuttaa aineistolähtöisen analyysin toteuttamiseen sekä lopputulokseen. Toisaalta ongelmana on, että ei ole olemassa puhtaasti objektiivisiä havaintoja, vaan tutkija on jo etukäteen valinnut tutkimusasetelman, -menetelmät sekä käyttänyt tutkimukseen liittyviä käsitteitä. Nämä seikat vaikuttavat aina tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97–98.)

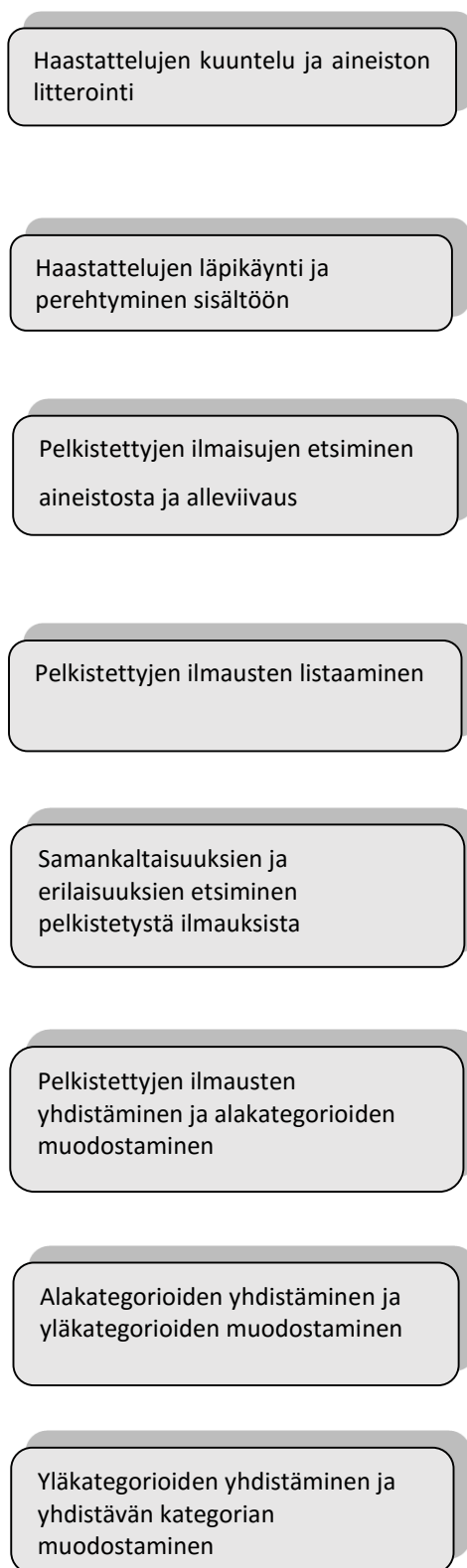
Aineistolähtöinen analyysi jaetaan kolmeen vaiheeseen. Nämä vaiheet ovat aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja abstrahointi. Tutkijan tulee valita tutkimukseen sopiva havaintoyksikkö ennen aineiston pelkistämistä ja koodausta. Havaintoyksikkö määrittyy tutkimuskysymysten perusteella. Havaintoyksikkö voi olla dokumentti tai olemassa olevan aineiston yksikkö, sana tai lause. Yleensä havaintoyksikkönä käytetään aineiston sanaa, lausetta, lauseen osaa, ajatuskokonaisuutta tai sanayhdistelmää. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 21–22.) Olen valinnut omassa tutkimuksessani analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, joka muodostui yhdestä tai useammasta lauseesta. Analyysissä on kiinnitetty huomiota myös asiayhteyteen, jossa ajatuskokonaisuus esiintyy. Aineiston pelkistämisvaiheessa haastatteluaineistosta on poistettu tutkimukselle epäolennaiset kohdat pois. Tämän jälkeen aineisto on koodattu eli aineistosta on kirjattu ylös tutkimuskysymyksiä vastaavat kohdat. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–115.)

Aineiston ryhmittelyssä olen käynyt läpi koodatun aineiston alkuperäisilmaisuja ja etsinyt käsitteitä, jotka kuvaavat samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Käsitteet, jotka tarkoittavat samaa asiaa, on ryhmitelty luokiksi. Tämän jälkeen luokka on nimetty luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Aineisto tiivistyy vähitellen, kun yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110–115.) Itse kävin litteroitua aineistoa läpi useaan kertaan ja ryhmittelin tekstiä.

Lopuksi suoritetaan abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Alkuperäisinformatiossa käytetyissä kielellisissä ilmauksissa edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Tämä toteutetaan yhdistelemällä saman sisältöisiä luokkia, joista saadaan yläluokkia. Abstrahointia jatketaan niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. (Tuomi & Sarajärvi

2002, 110–115.) Usein analyysi on kuitenkin näitä kolmea vaihetta moninainen ja analyysiprosessin eri vaiheet esiintyvät jopa samanaikaisestikin (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 24.) Yhdistelin ryhmittelyvaiheessa muodostamiani alaluokkia suuremmiksi kokonaisuuksiksi eli yläluokiksi. Liitin samaa aihepiiriä kuvaavat luokat yhteen, jolloin sain tiivistettyä aineistoani. Tämän jälkeen ryhdyin kirjoittamaan haastateltavien puhetta loogisiksi kokonaisuuksiksi. Analyysin luotettavuutta olen pyrkinyt lisäämään suorilla aineistolainauksilla.

Kuviossa 3 on esitelty induktiivisen sisällön analyysin eteneminen Tuomen & Sarajärven (2006) mukaan.

Kuvio 3. Induktiivisen sisällönanalyysin eteneminen (Tuomi & Sarajarvi 2006).

Induktiivisessa sisällönanalyysissä tutkimustehtävään haetaan vastaus yhdistelemällä käsitteitä. Sisällönanalyysissä edetään empiirisestä aineistosta käsitteellisempään näkemykseen tutkittavasta ilmiöstä. Tämä perustuu tutkijan tulkintaan ja päättelyyn. Empiirinen aineisto yhdistetään teoreettisiin käsitteisiin abstrahointivaiheessa. Tutkimuksen tuloksissa esitellään empiirisestä aineistosta muodostettu käsitejärjestelmä, malli, käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto, tutkimusongelma sekä teoria käyvät tiivistä vuoropuhelua keskenään. Tutkija tekee valintoja sekä rajouksia aineistoon siten, että analyysivaiheessa on mahdollista vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Aineiston käsittelyä ohjaavat ja jäsentävät tutkimuskysymys sekä tutkijan tapa lukea ja tulkita aineistoa. Tutkimusaineiston lukemiseen, purkamiseen sekä sen koodaamiseen vaikuttaa tutkijan ymmärrys siitä, mikä on olennaista ja mihin asioihin tulee keskittyä. Työskentelyn systemaattisuus sekä analyysivaiheen kirjoittaminen auki vaikuttavat tutkimuksen arvioitavuuden parantamiseen. Niiden avulla myös lukijat kykenevät päättämään, miten tutkija on päätenyt tutkimuksen tuloksiin. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 14–15.)

Mikäli tutkijalla on vahva ennako-oletus tutkimustuloksista, vaarana on, että se vaikuttaa analysoitavaan aineistoon (Metsämuuronen 2006, 121). Itse en ole lastensuojelun sosiaalityöntekijänä työskennellyt adoptioiperheiden kanssa. Olen aiemmissa opinnoissani tutkinut lastensuojelun perhehoitajien kokemuksia sekä lastensuojelua ylipäänsä, josta minulla on työni kautta enemmän kokemusta. Tällä kertaa päätin syventyä aiheeseen, josta minulla ei ole juurikaan tietoa etukäteen.

6.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Olen kiinnittänyt huomiota tutkielmani eettiseen arviointiin koko tutkielman teon ajan. Tutkija joutuu tekemään tutkielman eettisiin kysymyksiin liittyviä valintoja. Valintoja tehdään jo aiheen valinnan aikana ja se jatkuu läpi tutkimuksen tutkimustiedon käyttöön saakka. (Pietarinen & Launis 2002, 46.)

Kun tutkimus kohdistuu ihmisiin, tärkeimmät eettiset periaatteet ovat suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys (Hirsjärvi & Hurme 2001, 20). Haastattelujen toteuttamiseen en tarvinnut virallista tutkimuslupaa, mutta olen kysynyt jokaiselta osallistujalta halukkuuden osallistua tutkimukseen. Olen lähettänyt osallistujille esittelykirjeen sekä haastattelurungon etukäteen sähköpostitse. Postin luettuaan heillä on ollut vielä mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta. Lisäksi olen korostanut haastateltaville vaitiolovelvollisuuttani sekä sitä, että haastateltavalla on oikeus kertoa oman tarinansa haluamassaan laajuudessa ja syvyydessä sekä kertoa tai jättää kertomatta haluamiaan asioita.

Nauhoitin haastattelut haastateltavien luvalla. Haastattelujen jälkeen litteroin kunkin haastattelun aineiston, jotta haastattelutilanne oli vielä hyvin mielessäni ja saatoin hyödyntää myös mahdollisia havaintoja haastattelutilanteesta hyväkseni. Litteroinnin jälkeen nauhoitettu haastattelumateriaali on hävitetty. Litteroidun aineiston säilytän tietokoneella, ulkoisella kovalevyllä sekä muistitikulla, jotta voin varmistua aineiston säilymisestä siihen saakka, kunnes analysointi ja tutkimukseni on valmis. Tämän jälkeen hävitän kaiken materiaalin huolellisesti.

Olen kerännyt haastateltavilta ainoastaan taustatietoja, en henkilötietoja. Eettiset kysymykset nousevat esiin haastatteluissa, jotka sisältävät perheen sisäisiä tai adoptoituun lapseen liittyviä arkaluonteisiakin asioita. Tämä tulee kirjoitusvaiheessa ottaa huomioon kiinnittämällä erityistä huomiota perheiden tunnistettavuuden suojaamiseen. Tutkimusaineistosta valitut otteet ovat usein tunnistettavissa haastateltavalle itselleen. Toisaalta on myös mahdollista, että tutkimuksen lukija saattaa samaistua haastatteluista poimittuihin sitaatteihin, koska monessa adoptioperheessä on samansuuntaisia tai jopa samanlaisia kokemuksia lapsen muutettua perheeseen. Tästä johtuen voi tulla tunne siitä, että kertomuksen perhe on itselle tuttu. (Mason 2002, 79–80.)

Tutkijan eettisenä velvollisuutena on raportoida tutkimustulokset tarkasti ja rehellisesti. Tuon tutkimuksessani esille, miten analyysiprosessi on edennyt ja miten olen päätenyt kirjoittamiini tuloksiin. Jotta tutkimuksen eettisiä kysymyksiä voidaan arvioida, pyrin tekemään tutkimusprosessista mahdollisimman läpinäkyvän. (Kylmä, Pietilä & Vehviläinen-Julkunen 2002, 70–73.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei voida erottaa luotettavuuden arviointia sekä analyysivaihetta toisistaan samalla tavalla kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijalla on mahdollisuus käydä teorian ja empirian välistä vuoropuhelua aineiston analyysin, tekemiensä tulkintojen sekä tutkimustekstin välillä. Tutkijan tulee pohtia läpi koko tutkimuksen tekemiään ratkaisuja ja ottamaan kantaa analyysin kattavuuteen sekä työn luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 2000, 208.) Tutkimusraporttia arvioidaan johdonmukaisuuden perusteella sekä sen, miten teoria ja empiria ovat vuoropuhelussa keskenään (Tuomi & Sarajärvi 2000, 135).

Analyysin systemaattisuus ja tutkijan tulkintojen luotettavuus korostuvat kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Luotettavuuteen vaikuttaa, miten kuvataan aineiston kokonaisuuden koostuminen ja ne aineiston osat, joista tutkimuksen päähavainnot rakentuvat. Analyysin vahvuuksien lisäksi tulisi myös tuoda esiin sen mahdollisia rajoituksia. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on syytä huomioida tutkimusasetelma ja sen toimivuus sekä pohtia, voidaanko aineiston avulla saada luotettavia vastauksia tutkimuskysymyksiin. On hyvä miettiä myös, onko aineiston analyysimenetelmän valinta onnistunut tutkimusasetelmaan nähden ja onko se riittävän läpinäkyvä ja tulkinnat perusteltuja. (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 27–28.)

Tutkimuksen luotettavuuskysymykset liittyvät neljään eri elementtiin: tutkijaan, aineiston laatuun, aineiston analyysiin sekä tulosten esittämiseen. Tutkijan kyky tavoittaa tutkittava ilmiö vaikuttaa haastatteluista saatuun tietoon. Näin aineiston laadun merkitys korostuu. Aineiston analysointiprosessiin vaikuttavat tutkijan oivalluskyky, arvostus sekä taito. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa otetaan huomioon tutkimuksen totuusarvo, sovellettavuus, pysyvyys sekä neutraalius. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 36.)

Havaintojen luotettavuus ja puolueettomuus on syytä erottaa toisistaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa puolueettomuuteen vaikuttaa, pyrkiikö tutkija kuuntelemaan ja ymmärtämään haastateltavaa vai vaikuttaako tutkijan omat ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli, uskonto, kansalaisuus tai virka-asema siihen, miten hän havainnoi ja kuulee asiat. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 211.)

Sisällönanalyysin luotettavuutta haastaa aineiston pelkistäminen ja miten sillä kyetään kuvaamaan mahdollisimman luotettavasti tutkittavaa ilmiötä. Tutkijan tulee pystyä osoittamaan lukijalle yhteys

aineiston ja tulosten välillä. Valideja päätelmiä tehtäessä korostuu luokittelun luotettavuus. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 36–37.)

Tässä tutkimuksessa olen ottanut huomioon luotettavuuden kriteerit sekä pyrkinyt tekemään luotettavaa tutkimusta. Aineiston olen analysoinut johdonmukaisesti. Tutkimusotos on pieni, mutta havaitsen siinä kuitenkin yleistettäviä elementtejä verraten tuloksiani aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Uskon, että tutkimustulos vahvistaa joltain osin aiemmin tutkittua sekä tuo esiin adoptioperheiden haastavan roolin sosiaalisen tuen kentällä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen haastattelujen tutkimustuloksia. Aloitan vastaamalla kysymykseen, mitä tukea perheiden äidit ovat saaneet ja kokeneet tarvitsevansa adoptioprosessin jälkeen. Samalla kuvaan myös äitien kokemuksia perheen elämästä.

7.1 Formaalin tuki

Haastatteluissa kävi ilmi, että useammilla perheillä on tarvetta saada ammatillista tukea lapselle sekä joissakin tapauksissa myös koko muulle perheelle. Tuen tarve syntyi muun muassa lapsen psyykkisestä oireilusta, kielellisistä vaikeuksista, oppimisvaikeuksista, vanhempien jaksamisesta sekä vanhemmuuden tuen tarpeesta. Koska perheiden asiakkuus sosiaalihuollossa ei ole automaattista adoptioprosessin jälkeen, sosiaalihuollon palvelujen piiriin hakeutuminen on perheiden omalla vastuulla. Joissakin tapauksissa ohjaus tapahtuu muiden viranomaisten taholta. Ammatillista tukea on saatavilla myös muilta tahoilta kuin sosiaalihuollosta, kuten päivähoidosta, koulusta ja terveydenhuollosta. Riippuu perheen ja lapsen tarpeista, mistä apua on lähdetty hakemaan tai mihin perheitä on ohjattu avun saamiseksi.

7.1.1 Adoptiopalvelun tarjoaja

Vaikka tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ollut paneutua adoptioperheiden elämään ennen lapsen muuttoa, se kuitenkin nousi vahvasti esiin haastatteluissa perheen tukemiseen liittyen. Keskustelua herätti se, että perheen tilannetta selvitetään hyvin tarkasti etukäteen, mutta odotusaikana seuranta ei enää ole. Seuraavista sitaateista on nähtävissä, että lapsen odotusvaiheessa palveluntarjoaja ei havainnoi, miten perhe jaksaa odotusajan.

”Palvelun antajalta ei tullu semmosta. Yhteydenotot oli aina, että minä olin yhteydessä siihen suuntaan. Kuitenkin maksetaan siitä palvelusta. Olis vaikka joku semmonen, että kerran vuodessa kontrolli, että teijän tilanne näyttäs olevan näin ja paperit on ollu näin kauan. Valitettavasti emme tiedä, missä mennään. Kuitenkin puhutaan adoptiopalvelun tarjoajasta. Joku tieto, puhelinsoitto, sähköposti tai joku. Vois sitä soittaa ja kysyä, miten te voitte ja mitä tuumitte. Kukaan ei kysynyt, ootteko päättäny olla vielä mukana koko prosessissa. Aika moni keskeytti prosessin tai vaihto kohdemaata. Jos mä olisin ollutkin niin masentunut tai väsynyt, etten olis jaksanu soittaa. Sitte olis tullukki lapsitieto ja mä olisin ollu kurkkua myöten täynnä ja uupunut. Niin ei sekään olis ollu hyvä.” (H1)

Perheen jaksaminen odotusaikana ei tullut esiin palveluntarjoajalle vähäisen yhteydenpidon aikana. Lähtökohta lapsen saapumiselle ei ole hyvä, jos vanhemmat ovat uupuneet adoptioprosessin aikana. Uupumisella on iso merkitys siihen, miten perheen arki lähtee sujumaan, etenkin, jos lapsi on erityistarpeinen ja vaatii tavallista enemmän hoitoa. Syitä uupumiseen on varmasti monia, mutta yksi iso tekijä on adoptioerheiden lapsettomuus. Lapsenkaipuu on suuri ja adoptioprosessin jopa vuosien kesto pitävät vanhemmat odotusvalmiudessa, joka aika ajoin voi turhauttaakin.

”Kukaan ei kyllä kysy, miten sä jaksat. Odotus on kyllä aika tuskaa. Se lapsettomuuden tuska on niin helvetin kova ja siinä on ollu oma prosessi ennen kuin on lähdetty adoptioon.” (H4)

Esiin tuli, että jokin, pienikin yhteydenpito olisi helpottanut odotusvaiheessa siitäkin huolimatta, että palveluntarjoajalla ei olisi ollut mitään uutta kerrottavaa. Perhe olisi kuitenkin saanut varmistuksen siitä, että he edelleen ovat adoptiojonossa eivätkä heidän paperinsa ole hukkuneet ajan myötä.

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että adoptiopalveluntarjoajilta ei saanut nimestään huolimatta palvelua siinä vaiheessa, kun perhe odotti lapsitietoa. Pahimmillaan haastattelemieni perheiden odotusaika oli kestänyt jopa seitsemän vuotta eikä kontaktia otettu työntekijän puolelta perheeseen.

”Ei mitään väliaikatietoja saatu. Jossakin vaiheessa ite soitin, että onko meidän paperit tallessa. Paperit oli kohdemaassa [maa, josta perhe odottaa lasta] melkein viisi vuotta eikä mitään tietoa.” (H6)

Kaikki vanhemmista eivät ajan myötä enää itsekkään halunneet yrittää saada lisätietoa palveluntarjoajalta, vaan he tarkistivat asiaa sosiaalisen median adoptioryhmistä, jossa muut vanhemmat kirjoittivat omasta odotusvaiheestaan tai lapsitiedon saapumisesta. Eräs äiti kertoi olleensa huojentunut, kun sai seurata samasta kohdemaasta odottavien muiden perheiden tilannetta ja huomasi, että pitkä odotusaika koski muitakin kuin omaa perhettä. Perheet jakavat tietoa myös siitä, montako lasta kustakin kohdemaasta on saapunut ja mikä on odotustilanne milloinkin.

Palveluntarjoaja pitää eri tavalla yhteyttä perheeseen sen jälkeen, kun lapsi on saapunut Suomeen. Tällöin aloitetaan seurantakäynnit perheessä sekä seurantaraporttien kirjaaminen. Näitä toteuttaa joko adoptiopalvelun tarjoaja tai asuinpaikkakunnan sosiaalityöntekijä tilanteesta riippuen. Seurantakäyntien lukumäärä ja tiheys riippuvat puolestaan lapsen syntymämaasta. Seurantaraportit toimitetaan lapsen syntymämaahan. Haastateltavilla oli erilaisia kokemuksia seurantakäyntien hyödyistä perheen arkeen.

”Ei me olla saatu mitään sen jälkeen, kun lapset on tullu. Kyllä se siihen loppu. Tietysti sitä ajattelis, että palveluntajallakin olis velvollisuus jotenkin seurata, muutenkin kuin tämmöset seurantakäynnit. Jos ne [sosiaalityöntekijät] kerran vuodes istuu meillä puol tuntia, niin ei se oo mitään. Siinä on vaan pointti, että saadaan paperit kirjoitettu. Ei sillä oo mitään tekemistä tuen kanssa.”(H4)

Pääasiassa haastateltavat kokivat, etteivät saaneet apua tai tukea seurantakäyntejä tekeviltä työntekijöiltä. Haastatteluissa nousi esille, että haastateltavat olivat rohkeasti tuoneet itse esiin ongelmakohtia ja haasteita perhe-elämästä, mutta työntekijät eivät tarjonneet tukea tai ohjanneet perhettä eteenpäin avun saamiseksi.

”Oli ne seurantaraportit. Toisen lapsen kohdalla, kun oli niitä ongelmia, nii ei ne johtanu mihinkään.”(H6)

Yhdessä haastattelussa oli havaittavissa selkeää tyytyväisyys seurantakäyntien työntekijän ammattitaitoon, tarjoamaan palveluun ja työntekijän kykyyn kohdata asiakas sekä ottaa huomioon adoptioperheen ilon ja onnistumisen kokemuksia sekä haasteita. Työntekijän rohkaisulla ja kannattelevilla sanoilla oli ollut positiivinen vaikutus äidin kokemukseen vielä vuosien päähänkin.

”Sitte se loppu [seurantakäynnit]. Sosiaalityöntekijä sanoi, että jos tarvii apua, niin aina voitte tulla. Aina voitte soittaa ja sovitaan aika. Se on jättäny mulle ja meille semmosen, että se ovi on auki siihen suuntaan eikä se menny kiinni. Tää oli mulle hirveen tärkeä.”(H1)

Tämän äidin kokemus osoittaa, että työntekijä voi pienillä sanoilla ja teoilla saada aikaan hyvän mielen sekä turvallisuuden tunteen siitä, että on olemassa taho, joka auttaa tarvittaessa. Tällä on erityinen merkitys sellaisissa tilanteissa, jossa perhe elää haastavaa vaihetta.

Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että palveluntarjoajalla on kehitettävää yhteydenpidon ja seurannan suhteen siinä vaiheessa, kun perhe odottaa lapsitietoa. Toisaalta tutkimuksen ei edusta juuri tämän vuoden tai edellisen vuoden tilannetta, koska kaikilla oli jo muutamia vuosia aikaa siitä, kun lapsi tai lapset muuttivat heidän perheeseensä. Perheet eivät vaatineet suuria muutoksia toimintaan, vaan suhteellisen pienellä yhteydenpidon lisäämisellä olisi saatu luotua varmuutta siitä, että perhe on edelleen mukana toiminnassa.

7.1.2 Lastensuojelu

Adoptiolapsi on syntymämaassaan lastensuojelun asiakas. Lapsen muutettua perheeseen Suomessa, asiakkuutta lastensuojelussa ei jatketa eikä perhe ohjaudu suoraan sosiaalihuollon asiakkaaksi. Tällä on ollut vaikutusta siihen, ettei perheillä ole kontaktia sosiaalihuoltoon lapsen asioissa.

”Lastensuojelusta ei oo tarjottu palveluita. Ei missään vaiheessa. Ei me olla oltu yhteydessä kenenkään kanssa.”(H5)

Lastensuojelu saatetaan myös kokea pelottavana yhteistyötahona ja kynnyksellä avun pyytämiseksi voi olla korkea. Kaikki perheet eivät kokeneet olevansa sosiaalihuollon avun tarpeessa. Tämä kävi ilmi erityisesti niiden lasten kohdalla, jotka olivat tulleet Suomeen hyvin pieninä. Eräs äiti sanoikin, että lapsi on aivan tavallinen suomalainen lapsi, jolla on vain erivärinen iho verrattuna muihin suomalaisiin lapsiin.

Niissä perheissä, jossa ulkopuolinen avuntarve oli ilmeinen, haastateltavat kokivat, että apua ei ollut helppo saada. Ajatuksena oli, että saadakseen lapselle ja perheelle tukea, sen eteen oli taisteltava.

”Sitä oma-alotteisuutta tarvitaan ja tarvii olla jämäkkä, että sitä palvelua saa. Mullakin on ollu semmonen vika, että mä soitan äärimmäisessä hädässä ja siinä hetkessä ei tahdo oikein mitään saada. Nyt tietysti ton kehitysvammadiagnoosin myötä palveluja saa helpommin.”(H6)

Kontakti lastensuojeluun saattoi kuitenkin tulla ajankohtaiseksi ajan myötä lapsen kasvettua vanhemmaksi. Haasteiden kasvettua suuremmiksi, yhteys lastensuojeluun oli eräessä perheessä tapahtunut muiden viranomaistahojen kautta. Vasta tämän jälkeen perheen tilanteeseen oli reagoitu lastensuojelun toimesta.

”Psykiatrialta päädyttiin siihen, että he tekevät lastensuojeluilmoituksen molemmista lapsista ja erityisesti siitä, että kunnan tukiverkko ei ole tarpeeksi riittävä. Kunnasta ollaan oltu yhteydessä minuun perusturvasta, mutta se on vähä, mitä me haluttais, mitä me tarvittais. He ei oikeen osaa sitä sanoa. Mä en oikein osaa, mä en tiedä, mitä olis kunnassa tarjolla ja mitä yleensä olis. Kauheen vaikee sanoa, mitä me olis haluttu ja mitä halutaan nyt. Enemmän mä tarttisin sitä, että joku tarjois ja mä voisin siitä valita.”(H2)

Ne haastateltavat, joilla oli kokemusta sosiaalihuollon kanssa toimimisesta, toivoivat työntekijöiltä ammattitaitoa adoptioasioissa lapsen kuin koko perheenkin kannalta. Asiakas ei voi tietää, mitä

erilaisia mahdollisuuksia kunnan sosiaalihuollossa on tuen ja palvelujen suhteen tarjolla. Toisaalta tarjontaan vaikuttaa myös asuinpaikkakunta sekä kunnan sosiaalihuollossa sovitut linjat muun muassa ostopalvelujen suhteen.

Haastateltavista moni koki, että on valmis keskustelemaan tarvittaessa sosiaalityöntekijöiden kanssa perheen tilanteesta, jos avuntarvetta lapsen tai perheen tilanteen vuoksi olisi. Kokemuksen mukaan monet adoptioperheet ovat niin tottuneita toimimaan erilaisten viranomaisten kanssa, että eivät pidä sitä niin hankalana oli taho mikä hyvänsä.

”Psykiatri oli sitä mieltä, et me tarvitaan tukee vanhemmuuteen. Siellä sattuu oleen tuttu sosiaalityöntekijä, joka teki meille kotiselvityksen. Me menttiin ihan mielellään höpöttään sinne.” (H3)

Toisaalta keskustelua herätti palvelujen saatavuus. Sosiaalitoimistosta on tarjottu palveluja, mutta niitä ei ole välttämättä saatavilla tai niitä joutuu odottamaan pitkään. Seuraavassa sitaatissa kuvataan asiaa tarkemmin.

”Jos apuu tarvisin, nii en mä sosiaalitoimistoon soittais. Lastensuojelusta en lähtis apuu hakemaan. Tiedän, että jos sossusta sanotaan, et hankitaan teille tukiperhe, nii toisaalta heillä ei oo semmosta antaa.” (H4)

On ymmärrettävää kokea tilanne turhauttavaksi etenkin niissä tilanteissa, joissa akuutti vaihe on menossa ja tarvetta palveluille olisi välittömästi tai mahdollisimman nopeasti. Tällöin odotus tuntuu liian pitkältä, joskus jopa epätoivoiselta. On myös niitä tilanteita, joissa lapsen psyykkisen oireilun vuoksi ei palvelua voi ottaa vastaan, vaikka se mahdollisesti helpottaisi vanhempien omaa jaksamista. Oman sosiaalityöntekijänä toimisen pohjalta tiedän, että esimerkiksi tukiperhettä saattaa joutua odottamaan pahimmillaan jopa puolikin vuotta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että adoptiolapsilla ei ole automaattisesti asiakkuutta Suomessa lastensuojelussa tai ylipäättäen sosiaalihuollossa. Jotta sosiaalihuollon palvelut ovat adoptioperheiden käytettävissä, heidän pitää sitä itse vaatia tai ohjaus palvelujen piiriin tulee muiden viranomaisten toimesta esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen muodossa. Kaikki

haastateltavat eivät ole kokeneet tarvetta kyseisille palveluille. Toisilla avun saaminen on ollut hankalaa tai työntekijät eivät ole itsekään tienneet, miten voisivat perhettä tai lasta auttaa.

7.1.3 Koulu ja päivähoito

Kaikki haastateltavat eivät kokeneet tarvetta erityiselle tuelle lapsen aloittaessa päivähoiton tai koulun. Tähän vaikutti tässä tutkimuksessa lapsen matala ikä hänen muuttaessa perheeseen sekä se, ettei kyseisillä lapsilla oltu havaittu tai diagnosoitu erityistä tukea vaativia sairauksia tai käyttäytymistä.

Ne äidit, jotka kokivat tarvetta tukeen tai pohtivat sen mahdollista tarvetta, olivat aktiivisia yhteistyössä päivähoiton ja koulun henkilökunnan kanssa lapsen tullessa siihen ikävaiheeseen, että aloittaminen näiden palvelujen piirissä oli ajankohtaista. He olivat miettineet valmiiksi jo itse erilaisia keinoja lapsen auttamiseksi ja tukemiseksi.

”Mä soitin päiväkotiin, kun tiesin, et on ongelmii, jos pääsis erityisryhmään. Hän meni normilapsen paikalle, mutta vei varmasti monen aikuisen ajan.”(H6)

Ne äidit, jotka kokivat tarpeelliseksi keskustella etukäteen päivähoiton ja koulun henkilökunnan kanssa lapsen tuen tarpeesta, saivat työntekijät mukaan suunnittelemaan tulevia palveluja. Lapsi pääsi erityisryhmään tai perheelle mahdollistettiin tarvittavan ammattilaisten verkoston kokoontuminen lapsen asiassa.

”Me pyydettiin psykologi, erityislastentarhanopettaja ja lastentarhanopettaja, pidettiin palaveri ennen kuin eskari alko. Ihan vaan varmuuden vuoksi. Tulkaa ja katsokaa, täytyykö tehdä jotain erityissuunnitelmii.”(H3)

Äideillä oli halu selvittää lapsen tilannetta eivätkä he arkailleet pyytää paikalle suurempaakaan ammattilaisten joukkoa. Erityisesti erityislastentarhanopetta koettiin näissä tapauksissa tärkeäksi henkilöksi lasta arvioitaessa.

”Erityislastentarhanopettajan kanssa olin paljon tekemisissä ja pyysin, että hän tutkii ja kattoo.”(H2)

Myös päiväkodin henkilökunnan puolelta oltiin valmiita järjestämään tukea lapsen päiväkotipäiviin ja oltiin valmiita vastaamaan lapsen tarpeisiin. Joissakin tapauksissa myös vanhempien toiveita hoidon järjestämisen suhteen kuunneltiin.

”Lapsi oli koko ajan erityislastentarhanopettajan seurannassa ja oli niitä pienryhmäjuttuja.”(H3)

”Eskarin lapsi kävi kahteen kertaan. Se oli meidän pyyntö ja siihen suhtauduttiin hyvin.”(H2)

Aina päivähoitoaika ei ollut kulunut äitien mielestä niin positiivisessa hengessä kuin he olisivat toivoneet siitäkin huolimatta, että lapsella oli esiintynyt erityisen tuen tarvetta ja henkilökunnan tiedossa oli tämä lapsen erityisyys. Yksi äideistä koki lapsen joutuneen niin sanotusti silmätikuksi hoitoryhmässä ja katseet usein kohdistuivat kyseiseen lapseen, jos päivän aikana tapahtui jotakin tavallisesta poikkeavaa.

Osa haastateltavista koki, että oman paikkakunnan päivähoito ja koulu tekivät hyvin yhteistyötä. Toisaalta yhteistyö saattoi herättää pelkoa siitä, leimautuuko lapsi siirtyessään kouluun, mikäli päiväkodin arki ei ollut sujunut kovin hyvin. Seuraavissa sitaateissa äidit kuvaavat huojentuneisuutta koulun aloituksen suhteen.

”[Koulun opettaja sanoi:] Kyl me tämmösen kans pärjätään. On meil enneki ollu energisii lapsii. Sitte tuli semmonen hirveen turvallinen olo.”(H3)

Päiväkodin ja koulun henkilökunnan näkemykset saattoivat olla hyvin erilaiset sen suhteen, miten energisen ja vilkkaan lapsen kanssa selvitään koulunaloituksesta. Ne äidit, joita kyseinen tilanne kosketti, olivat mielissään koulun avoimesta suhtautumisesta tulevaan koululaiseen.

”Päiväkoti ehkä vähän jarrutteli siinä, että aloittaako koulun. Palaverissa oli onneksi opettaja ja se sanoi, että ei tässä ole mitään estettä. Heillä alottaa koulussa paljon huonommillakin valmiuksilla koulun kuin tämä lapsi. Se oli hyvä. Sitte me rohkaistuttiin, että voi alottaa koulun.”(H4)

Haastatteluissa nousi esiin selvästi paikkakunta- ja opettaja-/koulukohtaiset erot, miten tukea oli saatu lapselle järjestettyä. Sillä, asuiko haastateltava pienellä vai suurella paikkakunnalla, ei tuntunut olevan eroa. Tämä käy ilmi seuraavista sitaateista:

”On etu, että me ollaan pienessä kylässä. Lapsi sai tosi paljon alaluokilla apua. Kävi erityisopetuksessa ja sai tukiopetusta. Meidän ei oo tarvinnu pyytää mitään apua koululta. Koululta on tultu ja kysytty, että saako tehdä lapsen kanssa.”(H4)

”Meillä on ison kaupungin etuisuuksia. Me ollaan aina saatu apua. Sitä pitää vaan ottaa vastaan.”(H1)

Eräs äiti oli yrittänyt selventää lapsen käyttäytymistä sekä erityisyyden että adoption näkökulmasta. Tuntui siltä, että kyseisessä tilanteessa lapsi haluttiin lokeroida lapsen käytöksen mukaan yhteen lokeroon, eikä haluttu nähdä, mitä käyttäytymisen taustalla voisi olla adoption näkökulmasta. Äiti kuitenkin halusi jakaa opettajille tietoa ja tuoda esiin adoption aiheuttamia vaikutuksia käyttäytymiseen tietyissä tilanteissa.

”Aika vähän koulussa otetaan huomioon, kun mä yritän sanoa, et tää on adoptiosta johtuvaa. Kyllä mä oon materiaaliakin sinne vieny. Riippuu opettajasta, onko se kiinnostunut.”(H6)

Kaksi äitiä toivat esiin, että psykiatrin suosituksen mukaista avustajaa lapselle ei ollut mahdollista saada kouluun. Tämä tieto hämmensi sekä perheen vanhempia että lasta hoitavaa psykiatria. Psykiatrin näkökulmasta lapselle ei kirjata suositusta palveluun, jota hän ei todella tarvitse. Näiden paikkakuntien sivistysjohtajat olivat kuitenkin asiasta eri mieltä.

”Hänhän sai erityisen tuen tarpeen ja psykiatrilta sen oman avustajan. Se pitäis olla, mut eihän se toteudu. Ei saatu mitään avustajaa.”(H3)

Avustajan puuttuminen lapsen koulupäivästä vaikutti näissä tapauksissa heikentävästi lapsen koulunkäynnin sujumiseen. Koulusta tuli ilmoituksia muun muassa huonosta käytöksestä tai lapsi ei ollut oikeassa paikassa oikeaan aikaan, koska ei itse kyennyt hahmottamaan päivän kulkua omin neuvoin.

Koulussa esiin tulee myös kiusaaminen yleensä, mutta ulkomailta adoptoidut lapset saattavat kohdata kiusaamista liittyen erityisesti ihonväriin tai taustaan liittyen. Kiusaaminen haavoittaa lasta, oli sen aihe sitten mikä tahansa. Suurin osa perheiden lapsista eivät olleet joutuneet kohtaamaan eriarvoisuutta tai kiusaamista koulussa. Muutama haastateltavista oli joutunut käymään keskusteluja aiheesta niin lapsen kuin viranomaistenkin kanssa. Kiusaamistilanteisiin oli puututtu vaihtelevasti koulun taholta.

”Täs oli just semmonen kiusaamistilanne. Oli sitte kuraattorikäynti. Mä pyysin paikalle, koska opettaja ja rehtori ei suostunut pitämään mitään palaveria. Ne oli, et ei täs nyt jokaisesta ruveta. Psykiatri sano tosi tiukasti suoraan niille opettajille, että semmosta ei kuulu sietää. Se sano opettajalle, että semmosta ei sitten tapahdu enää koskaan, onko selvä. Te katkasette sen heti, jos semmosta tulee.”(H3)

Lapsen näkökulmasta katsottuna on surullista, että aikuiset eivät aina ole heidän tukenaan hankalassa tilanteessa. On sääli, että tässä tapauksessa opettajien toimintaan on joutunut puuttumaan myös muut viranomaiset, jotta tilanne on saatu selvitettyä.

Kaikki haastattelemani perheet eivät olleet tarvinneet lapsilleen erityisiä tukitoimia päiväkodin tai koulun osalta. Suurin osa heidän lapsistaan kuitenkin tarvitsi. Positiivista oli, että vanhempien toiveita kyettiin kuuntelemaan ja työryhmät pääsääntöisesti pohtivat yhdessä, mitä tukea lapsi missäkin tilanteessa tarvitsi tai oli mahdollista saada. Asuinpaikkakunnan koolla ei ollut tämän asian suhteen merkitystä, vaan erot johtuivat lähinnä yksittäisten opettajien tai koulujen käytännöistä.

7.1.4 Terveydenhuolto

Haastateltavat kokivat oman kunnan neuvolapalvelut pääasiassa hyvinä. Kahdella paikkakunnalla neuvolan työntekijän aktiivisuus ja ymmärrys adoptiolasta ja – perhettä kohtaan sai erityistä kiitosta. Neuvola oli joissakin tapauksissa toiminut perhettä erilaisiin palveluihin ohjaavana tahona.

”Neurolatäti on ykköstyppi. Hän on ohjannu ja laittanu lähetteen puheterapiaan. On kyl ohjannu ja kertonu kaikenmaailman perheneuvoloista ja muista. On tavallaan ollu semmonen tukipilari.”(H3)

”Neurolassa oli kyllä sitä ymmärrystä.”(H1)

Adoptoiduilla lapsilla kielenkehitys ja – ymmärrys saattaa tulla viiveellä muihin ikäisiinsä nähden. Tämä riippuu osittain lapsen iästä sekä siitä, milloin he ovat muuttaneet uuteen kotimaahansa. Ne perheet, joille lapsi tuli siinä vaiheessa, jolloin heillä oli jo oma kotimaan kieli kehittynyt, tarvetta puheterapeutin tapaamiseen useimmiten tuli. Puheterapeuttien palvelut olivat vaihtelevia. Seuraava sitaatti kuvaa haastateltavan kahta erilaista kokemusta palvelun saannista sekä siitä, miten tarpeellisena kyseinen äiti palvelua piti lapsen näkökulmasta katsottuna.

”Puheterapeutti sano, että lapsi on ollut liian vähän aikaa Suomessa. Ei ruveta käymään mitään läpi. Mun mielestä se on semmonen asia, että se tukis lapsen oppimista ja käsiteoppimista. Toisen lapsen kohdalla puheterapeutti oli aivan ihana. Ei ollut vaikeuksia saada hänelle aikaa.”(H3)

Psykiatrian palvelut olivat tulleet muutamille äideille tutuksi lasten asioissa. Ohjautuminen psykiatrian piiriin tuli usein muilta viranomaisilta. Lapsen vanhemmilta vaadittiin valppautta, jotta he huomasivat lapsen mielenterveyteen liittyvät muutokset ja osasivat itse hakea lapselle apua.

”Psykologi suositteli psykiatria. Mä ehkä ajattelin, et siitä pääsee suoraan, jos tarvitaan seurantajaksoja. Seuraava tapaaminen onkin viimeinen, jos ei mitään tarvetta tule jatkoille.”(H3)

Kyseinen äiti oli tyytyväinen psykiatrin palveluun ja ajatteli sillä olevan vaikutusta kauaskantoisesti lapsen elämään, vaikka sillä hetkellä tarvetta palveluun ei enää ollut. Äiti uskoi, että mikäli tarvetta vielä tulisi, olisi avun saaminen aiemman kontaktin vuoksi tulevaisuudessa helpompaa.

”Kaikki vaan sano, että lapsi on ollut niin vähän aikaa Suomessa, että tämä on tämmöistä ja varmaan ollut niin vähän virikkeitä. Sitten päästiin lastenpsykiatrialle ja käytiin polilla aina silloin tällön. Sitä kautta päästiin semmoselle therapy-terapeutille. Se oli tosi hyvä.”(H2)

Psykiatrian palvelujen piiriin pääseminen ei aina ollut kovin helppoa, vaikka äiti itse koki sen olevan siinä hetkessä lapselle hyvin tarpeellinen. Muutamissa haastattelemissani perheissä tarvetta oli esiintynyt ja jokainen koki saaneensa niistä hyödyn lapselle sekä perheelle.

”Sitten selvisi, että kunnassa on psykiatrinen sairaanhoitaja. Lapsi alkoi käydä hänellä säännöllisesti. Hän käy edelleen siellä ja se on tosi hyvä.”(H2)

Ne äidit, jotka olivat ohjautuneet lasten asioissa psykiatrian palveluihin, kokivat, että olivat saaneet apua ja tukea sekä jatkohoitomahdollisuuksia. Psykiatialta oli myös kerrottu erilaisista tukimuodoista, joita perhe voi halutessaan ottaa puheeksi oman kunnan sosiaalitoimistossa.

Haastatteluista kävi ilmi, että lapsen saatua virallinen diagnoosi tai diagnooseja omaan terveyteen ja kehitykseen liittyen, palvelujen saaminen helpottui eikä taistelua niiden saamiseksi tarvinnut käydä niin paljon kuin ilman diagnoosia. Tätä kuvaa seuraavat sitaatit:

”Tavallaan koko ajan joutuu hakemaan jotain tukea. Kymmenen vuotta on saanu vääntää niistä. Se, mitä on saanu, se tuntuu, et välil vähä jotain.”(H2)

”Kaikki tuki, mitä ollaan saatu vuosien varrella, neurologiset tutkimukset, kuntoutusta, eri näköisiä terapioita, puheterapiaa, toimintaterapiaa, musiikkiterapiaa, tukihenkilö, tilapäinen perhehoito, sopeutumisvalmennuskurssi. Kaikki palvelut on tullut sen kehitysvammadiagnoosin myötä.”(H6)

Kakki haastattelemani perheet olivat lasten asioissa kohdanneet neuvolan työntekijöitä ja perusterveydenhuollon henkilöstöä kuten mikä tahansa muukin perhe. Kaikilla ei kuitenkaan ollut tarvetta erikoissairaanhoidon- ja psykiatrian palveluille. Tässäkin kohtaa yhtenä tekijänä oli lapsen nuori ikä perheeseen muuttaessa sekä se, ettei kyseisillä lapsilla oltu havaittu tai diagnosoitu erityistä tukea vaativia sairauksia tai käyttäytymistä. Terveysterveysten palveluihin oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Ainoastaan yksi äiti toi esiin henkilöstön vaihtumisen terapiapalvelujen yhteydessä, joka vaikeutti lapsen hoidon sujumiseen. Terveysterveysten palveluista tehtiin tämän tutkimuksen mukaan eniten ohjausta myös muiden palvelujen piiriin, jos lapsella tai perheellä oli siihen tarvetta.

7.2 Informaalinen tuki

Haastatteluissa korostui äitien oman jaksamisen merkitys ja sen vaikutus koko perheen hyvinvointiin. Oma aika koettiin tarpeelliseksi ja äitien voimavaroja lisääväksi. Kaikilla siihen ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta. Tähän vaikutti perheen lapsen tai useamman lapsen voimakas oireilu ja haastava käyttäytyminen sekä läheisistä koostuvan tukiverkoston puuttuminen. Adoptioperheen vanhempain toimiva parisuhde vaikutti olevan myös hyvin merkityksellisessä asemassa ja nousi jokaisessa haastattelussa esiin yhtenä jaksamisen tukipilarina. Läheisiltä saatiin ja kaivattiin tukea perheen arjessa vaihtelevasti. Niillä perheillä, joilla läheisverkosto oli lähellä ja he olivat voimakkaasti mukana perheen elämässä, apua oli aina tarvittaessa saatavilla. Äitien puheissa läheisten tarjoama apu otettiin mielellään vastaan ja koettiin selkeäksi voimavaraksi. Ne äidit, joilla läheisverkosto oli heikompi, kokivat, että toimiva tukiverkosto olisi ollut tarpeellinen apu arjesta selviytymiseen.

7.2.1 Parisuhde ja läheiset

Haastatteluissa korostuu perheen aikuisten yhtenäisen kasvatuslinjan merkitys. Äidit kokevat jaksavansa arjessa hankalissakin elämänvaiheissa paremmin, kun vanhemmat vetävät yhtä köyttä kasvatuksen suhteen. Haastatteluissa nousi esille adoptioneuvonnan ja – kurssien merkitys parisuhteelle. Eräs äiti kuvasi tätä parisuhdeterapiaksi, jolla oli ollut kauaskantoiset vaikutukset.

”Meillä on miehen kanssa samat rajat ja ollaan kauheen samoilla linjoilla. Meillä on ollut koko ajan niin samanlainen ajatus kasvatuksesta, ettei siinä oo mitään ongelmia tullut.”(H1)

”Me ollaan jotenkin oltu näitten asioitten takana käsi kädessä, samaan suuntaan menossa.”(H5)

Arjen kiireessä perheen aikuisten kommunikoinnin merkitys korostuu. Haastateltavat kokevat kahdenkeskisen ajan tärkeäksi, jonka avulla pidetään huolta parisuhteesta.

”Me ollaan avoimesti puhuttu asiat. Ei ole tullut mitään, mitä olis pitänyt toiselta salata. Ollaan otettu kahdenkeskisiä irtiottoja eikä olla niitä lapsilta kysytty. Ollaan ja puhutaan. Siksi ne on tärkeitä.”(H1)

”Kyllä me ollaan onnellisia ja haetaan turva toinen toisistamme. Enemmän vaan tarttis olla kahdestaankin.”(H2)

Aikuisten kahdenkeskinen aika ei kovinkaan usein mahdollistu ilman perheen tukiverkostoa. Haastateltavat olivat tämän suhteen hyvin erilaisissa tilanteissa. Toisilla perheillä isovanhemmat ja muut sukulaiset olivat tiiviisti yhteydessä perheen kanssa ja auttoivat arjessa mm. lasten harrastusten, kuljetusten ja hoidon kanssa. Toisessa ääripäässä tukiverkostoa ei juurikaan ollut eikä hoitoapua lapsille ollut mahdollista saada.

”Yritetään aina välillä ottaa pieniä irtiottoja. Kolmen kuukauden välein käydään jossain yhdessä.”(H3)

Arjen kiireessä on hyvä luoda systeemejä, miten myös aikuisten kahdenkeskinen aika saadaan toteutettua etenkin silloin, kuin mahdollisuudet siihen ovat rajalliset. Yksi äideistä piti kolmen kuukauden määräaikaa sopivana, jotta vanhemmille jää myös yhteistä aikaa. Heillä oli mahdollisuus saada isovanhemmat avuksi, jotta tämä oli mahdollista. Toisaalta myös lasten tilanne oli sellainen, että he kykenivät jäämään isovanhempien hoitoon.

”Meillä on näitä hoitajia tässä ympärillä. Jos me halutaan kahdenkeskistä aikaa, niin me saadaan sitä.”(H4)

Kahdella haastattelemani perheellä oli ihanteellinen tilanne hoitajien ja lasten psyykkisen voinnin suhteen. Heillä oli laaja tukiverkosto ja toisaalta myös lapset olivat sellaisia, että heidät saattoi jättää hoitoon tai muuten tukeutua tukiverkoston henkilöihin vanhempien sitä tarvitessa.

Kahdessa perheessä tukiverkosto puuttui tai se oli vähäinen. Tämä vaikutti selvästi myös vanhempien kahdenkeskiseen aikaan, mutta toisaalta lisäsi vanhempien kekseliäisyyttä ottaa yhteinen aika ja paikka arjen keskellä.

”Meil ei oo ollu semmosta tukiverkostoa koko aikana. Meillä ei oo semmosta yhteistä aikaa. Äärimmäisen vähän. Me ollaan 15 vuotta oltu ilman. Me ei olla käyty koko sinä aikana, kun meillä on lapset ollu, niin me ei oo käyty kahdestaan missään muissa kaupungeissa. Nykyään on vähän helpompaa, et vähä jonnekin pääsee. Kyllä se parisuhde on siinä mukana tullut.”(H6)

Parisuhteen ja yhteisen kasvatulinjan merkitys oli hyvin vahvasti läsnä kaikissa haastatteluissa. Tukiverkosto oli myös hyvin tärkeässä roolissa. Kaikilla perheillä ei tukiverkostoa ollut yhtä paljon saatavilla, mutta tarvetta siihen olisi kuitenkin ollut. Muutamassa perheessä lasten psyykinen vointi oli hyvin heikko eikä vanhemmilla ollut mahdollisuutta heitä jättää muiden aikuisten hoitoon, vaikka se olisi vanhempien parisuhteen tai jaksamisen kannalta ollut voimauttavaa. Tällaisessa tilanteessa tukiverkostoa ei voitu korvata ammattilaisten avulla muun muassa tukiperheen tai

tilapäisen perhehoidon muodossa, vaikka perheen olisi ollut mahdollista saada kyseistä apua jaksamiseen.

7.2.2 Vertaistuki

Vertaistuki koettiin hyvin merkittävänä tukimuotona adoption eri vaiheissa. Erityinen merkitys sillä tuntui olevan adoptioprosessin alussa, lapsen odotusvaiheessa sekä silloin, kun perhe oli kokenut haasteita lapsen kanssa. Ensimmäinen kosketus vertaistukeen tuli adoptioneuvonnan tai äidin oma-aloitteisuuden myötä. Vertaistukea tarjoaa muun muassa Adoptioperheet ry, joka ylläpitää internet sivustoa, järjestää eri paikkakunnilla vertaisryhmiä, leiritoimintaa ja niin edelleen. Äidit olivat aktiivisesti mukana myös sosiaalisen median tarjoamissa erilaisissa vertaistukiryhmissä. Muun muassa Facebookista löytyy ryhmä kansainvälisen adoption perheille, eri maista adoptoineille, pienen lapsen sekä vanhemman lapsen adoptoineille. Muutamit vanhemmat olivat aktiivisesti mukana vertaisryhmätoiminnan järjestämisessä sekä keskustelupalstojen ylläpitäjinä tai osallistujina keskusteluihin.

”Kyllä ne lähinnä palveluntarjoajan valmennuskursseilta tuli. Sieltä me ne ensimmäiset saatiin. En yhtään adoptioperhettä tuntenut etukäteen. Sieltä saatiin ensimmäiset ihmiset, jotka oli samassa tilanteessa kuin me.”(H1)

Yksi äideistä oli sitä mieltä, että vertaistuen tarvetta ei enää ollut siinä vaiheessa, kun lapsi oli kotiutunut perheeseen. Kyseisessä tilanteessa lapset olivat sopeutuneet hyvin eikä heillä ollut esiintynyt mitään erityisvaikeuksia.

Muutama äiti kuvasi tunnetta siitä, kun samassa tilanteessa oleva henkilö ymmärtää oman perheen onnistumisen hetkiä sekä haasteellisia vaiheita. Tämä auttoi luottamaan vertaisryhmään kuuluviin vanhempiin ja äidit uskalsivat kertoa heille hyvinkin henkilökohtaisia asioita. Luottamus tuntui kasvavan ajan myötä ja monet olivat saaneet vertaistukiryhmistä itselleen hyviä ystäviä, joiden kanssa vietettiin aikaa ja soiteltiin vertaistoiminnan ulkopuolellakin.

”Se vertaisporukka on se, josta se tuki tulee. Porukka on semmosta, että ei tartte pelätä, vaikka asiat on niin yksityisiä, kun tiedetään, että ne pysyy siellä.”(H3)

Vertaistukiryhmä auttoi jaksamaan niissäkin tilanteissa, jossa vanhemmat kokivat, että oman perheen tilanne oli ajoittain hirvittävän raskas ja avun saamisen eteen oli taisteltava.

”Suurin osa kertoo aika avoimesti ongelmistaan, tavallaan kauhulla kuuntelen, mitä kaikkee voi olla vielä tulevaisuudessa odotettavissa, mut toisaalta se, että ei meillä niin huonosti asiat oo.”(H2)

Haastatteluissa tuli esiin, että vertaistuella oli vanhempien lisäksi suuri merkitys myös perheen lapsille. Monet osallistuivat vuosittain järjestettäviin maatapahtumiin, jotka ovat suunnattu tietystä maasta adoptoineille perheille. Tapahtumia järjestetään ympäri Suomea ja pitkistä välimatkoistakin huolimatta tapaamisiin useimmiten osallistuttiin.

”Meillä oli pari kolme adoptioperhettä. Siitä sai hirveesti ittelleen. Sai puhua kaikista ongelmista suoraan. Muitten adoptioperheitten kohtaaminen ja näkeminen oli musta hirveen tärkeätä ja kivaa. Se on ollu ensiarvoisen tärkeätä lapsille kans. Sillä on ollut iso merkitys lapsille.” (H1)

Eräs äiti toivoi, että nuorille järjestettäisiin omia vertaistukiryhmiä. Vanhempien lasten äidit pohtivat, että kokoontumisissa on usein läsnä pikkulapsia ja tapaamiset järjestetään esimerkiksi leikkipuistossa. Näihin tapahtumiin ei murrosikäistä lasta saa enää houkuteltua, joten oma ryhmänsä heille olisi hirvittävän tärkeä nuoren kannalta. Toisaalta myös äidit kokivat, että heitä itseäänkin palvelisi enemmän murrosikäisten lasten vanhemmille suunnattu ryhmä, koska lapsen kasvaessa myös haasteet lapsen kasvussa ja kehityksessä muuttuvat iän myötä.

Keskustelun vertaistuesta kiteyttää erään äidin kommentti:

”Parhaimmat neuvot ja tuen saa vertaisiltaan. Oikeesti se on paras apu.”(H4)

Vertaistuki koettiin tässä tutkimuksessa hyvin tärkeäksi voimavaraksi vanhempien jaksamisessa, mutta toisaalta myös tärkeäksi asiaksi lapsille ja nuorille. Vertaistuen tarpeellisuuden ajankohdassa oli eroja perheiden välillä. Erityisesti adoptioprosessin alkuvaiheessa sen merkitys oli suuri. Joillakin tarve lakkasi lapsen kotiutumisen jälkeen, toiset kokivat sen tarpeelliseksi pitkin matkaa. Vertaistuen mahdollisuuksia oli monenlaisia, joista kukin voi valita itselleen sopivan yhteydenpidon muodon. Lähes jokainen äiti koki saaneensa vertaistukiryhmistä itselleen ystäviä, joiden kanssa pidettiin yhteyttä muutoinkin kuin tuen tarpeessa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa olen hakenut vastuksia haastattelemalla adoptioäitejä seuraaviin kysymyksiin:

1. Perheen äitien kokemukset perheen elämästä adoptioprosessin jälkeen
2. Perheen äitien saama ja tarvitsema tuki adoptioprosessin jälkeen

Hain vastauksia kysymyksiin haastattelemalla kuuden eri perheen äitiä, joilla on yksi tai useampi lapsi kansainvälisen adoption kautta. Kaikki haastatteleman äidit asuivat eri paikkakunnilla Suomessa. Haastattelut toteutin teemahaastattelua käyttäen. Aineiston analysointi on tehty aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Aineiston pohjalta nostan merkittävänä teemana äitien kokemukset sosiaalisen tuen tarpeesta sekä sen saannista.

Koska kansainvälinen adoptiotoiminta ei ole enää uusi asia Suomessa, on tänne muuttanut adoptiolapsia vuosien varrella useita satoja ja jopa tuhansia. Kansainvälisen adoption kautta Suomeen muuttaneet adoptiolapset käyttävät palveluja samaan tapaan kuin muutkin lapset. Tämä vaikuttaa siihen, että eri ammattiryhmien tulee olla aiempaa tietoisempia, miten ja millä tavalla näitä lapsia ja heidän perheitään kohdataan arjessa sekä tarvittaessa autetaan ja tuetaan. Tutkimuksessani ilmeni, että tässä kohtaamisessa on vielä haasteita eikä adoptiolasten erityispiirteitä aina osata tunnistaa. Tämä vaikuttaa tutkimukseni mukaan perheiden heille tarpeellisten palvelujen saantiin.

Yhtenä adoptiolasten erityispiirteenä voidaan nähdä hylkäämiskokemukset. Hylkäämiskokemukset yhdistävät adoptiolapsia, sillä jokainen heistä on menettänyt biologiset vanhempansa. Joidenkin lasten kohdalla erotilanteita on useita heidän elämänsä aikana. Vaikka lapsi ei ikänsä puolesta muistaisi menettämistä, tunne siitä, ettei häntä ole haluttu ja hänet on annettu pois, ovat osa lapsen elämää, jonka kanssa hänen tulee elää koko ikänsä. (Luther 1997, 2.) Lapsi ymmärtää, että adoption myötä hän on saanut itselleen perheen, mutta toisaalta on myös menettänyt yhden (Dalen 1999, 30). Tämä vaikuttaa osaltaan lapsen itsetunnon kehittymiseen. Tutkimuksessa tuli esiin erityisesti hieman vanhempana perheeseen muuttaneiden lasten itsetunnon heikkous. Vastoinkäymiset

saattoivat vaikuttaa lapsen mieleen hyvinkin voimakkaasti ja lapsi koki itsensä huonoksi ja arvottomaksi.

Lapsi on kokenut erokokemuksia, jotka vaikuttavat tavallisesti lapsen kiintymyssuhteeseen. Adoptiolapsille tyypillisiä ovat eritasoiset kiintymyssuhdevauriot, jotka vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen sekä koko perheen elämään. Tämä kävi ilmi myös tutkimuksessani, jonka mukaan osalla lapsista oli diagnosoitu kiintymyssuhdehäiriö, muutamilla oli nähtävissä selviä viitteitä siitä. Tunnetuin seuraus lapsen varhaisesta laitoshoidosta sekä hoitajien vaihtuvuudesta on reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, jota pidetään yleisenä ulkomailta Suomeen adoptoitujen lasten keskuudessa. Reaktiivisessa kiintymyssuhdehäiriössä lapsi ei hae aikuiselta läheisyyttä ja lohdutusta silloinkaan, kun lapsi on pelästynyt tai loukannut itsensä. Lapsi käyttäytyy estyneesti ja vetäytyneesti. (Sinkkonen 2014, 36.) Haastateltavien äitien lapset tulivat perheeseen hyvin erilaisista lähtökohdista, joillakin lapsilla oli takana laitostausta, toisilla sijaisperhetausta ennen Suomeen muuttoa. Uskon tällä olleen osittain vaikutusta lasten kiintymyssuhteiden kehittymiseen ja sen vaikutukseen perheen elämään.

Kuten sanottu, adoptio voi tarjota onnistuessaan pitkäaikaisesti sijoitetulle lapselle pysyvät kasvuolosuhteet, mutta se ei ratkaise välttämättä kaikkia lapsen ongelmia. Lapsi saattaa adoptiosta huolimatta tarvita erityistä tukea ja hoivaa. Myös adoptioperheen muut jäsenet saattavat tarvita tukea. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14) Olen vakuuttunut siitä, että avun ja tuen tarvitsijoita adoptioperheissä on. Tämän vahvistivat myös tutkimukseeni osallistuneet äidit kertomalla perhe-elämästään hyvin avoimesti.

Lapsen eri kehitysvaiheissa tuen tarpeet vaihtelivat ja muuttivat muotoaan. Haastatteluhetkellä muutama perhe ei kokenut sillä hetkellä tarvetta erityisiin palveluihin ja ammattilaisten tukeen. Osa perheistä hakee apua aiemmin ja herkemmin, toiset myöhemmin. Kaikki eivät välttämättä koe perheen ulkopuolista apua eli formaalista tukea tarpeelliseksi, vaan saavat suurimman avun informaalisen tuen kautta vertaisiltaan tai läheisiltään.

Haastatteluissa kävi ilmi, että adoptioperheet kaipaavat formaalisen tuen ammattilaisilta lisää osaamista kohdata perheen erityisyys. Ajattelen, että adoptioperheitä työssään kohtaavilla ammattilaisilla olisi syytä olla perustiedot adoptiosta sekä adoptioprosessista. Adoptoitujen lasten

kiintymyssuhteisiin, terveyteen sekä kehitykseen liittyvät erityiskysymykset sekä perheiden tuen tarve tulisi huomioida eri palveluissa. Näitä formaalisen tuen ammattialoja ovat ainakin sosiaali- ja terveystoimi, varhaiskasvatus ja koulutoimi. Puutteita tässä osaamisessa osoitti haastatteluissa esiin tullut palvelujen piiriin ohjaamisen heikkous, mutta toisaalta myös lapsen erityispiirteisiin sopimattomien palvelujen tarjoaminen.

Sosiaalityön opintoihin ei tällä hetkellä sisälly sosiaalityön spesifejä osa-alueita, joihin yhtenä mielestäni kuuluvat adoptiopalvelut. Tätä osaamista ei asuinalueellani kartuta myöskään ammattikorkeakoulun opintotarjonta. Suomessa on kuitenkin useita sosiaalityön ammattilaisia, jotka ovat erikoistuneet adoptiopalvelujen tarjoamiseen. Heidän ammattitaidostaan olisi ammennettavaa myös kuntien sosiaalityöhön sekä vieraileviksi luennoitsijoiksi opintoihin.

Sen lisäksi, että perheen lapset tarvitsevat palveluja, niitä tarvitsevat mahdollisesti myös muut perheen jäsenet. Haastatteluissa nousi voimakkaasti esiin adoptiopalvelun tarjoajan riittämätön tuki adoptioprosessin aikana siinä vaiheessa, kun perhe on siirtynyt odottamaan lasta sekä lapsen muutettua perheeseen. Eräs äiti toi haastattelussa esiin, että viiden vuoden odotuksen aikana adoptiopalvelun tarjoaja ei pitänyt mitään yhteyttä perheeseen. Kukaan ei ollut kiinnostunut siitä, miten perhe ja erityisesti äiti jaksaa odotusajan. Tavallisesti adoptioperheet ovat kokeneet rankkojakin tunteita ennen adoptioon ryhtymistä liittyen muun muassa lapsettomuuteen. Koen tutkimuksen perusteella tarvetta tämän palvelun osa-alueen kehittämiseen, sillä äidin voinnilla ja jaksamisella on iso merkitys lapsen ja perheen hyvinvoinnille sekä ylipäätään adoption onnistumiselle. Huolta aiheuttaa myös haastateltavien kokemus siitä, että adoption jälkiseurannassa ei oteta kantaa, vaikka perhe toisi esiin ilmenneitä haasteita.

On tärkeää, että adoptioäitien väsymys ja jopa masennus tiedostetaan olemassa olevaksi ilmiöksi ennen ja jälkeen lapsen saapumisen. Tilannetta voidaan arvioida ja mitata, mutta ennen kaikkea se tulisi tunnistaa ammattilaisten keskuudessa. Etenkin neuvola ja adoptioperhettä lapsen perheeseen tulon jälkeen tapaava sosiaalityöntekijä ovat tässä hyvin keskeisessä roolissa. Äitiys sekä kiintymys lapseen kehittyvät yksilöllisesti. Tämä saattaa olla vaikeaa sietää, koska äidit usein asettavat itselleen vaatimuksia äitiyden ja vanhemmuuden suhteen. (Mäkipää 2014, 151–152.)

Käytännön työn interventioiden ja tutkitun tiedon välisen kuilun kaventaminen ja jopa sulkeminen on haaste sosiaalityössä. Laajennetun, yhteisesti tuotetun tiedon avulla voitaisiin auttaa yhä useita lapsia ja heidän perheitään. Jotta palvelujen laatua voidaan parantaa sekä lisätä asiakastyytyväisyyttä, tulisi tutkijoiden perehtyä perhe- ja lapsipalveluissa käytettäviin tapoihin sekä organisatorisiin rakenteisiin. Sosiaalityön tutkijoille on mahdollisuus ryhtyä käytännön työhön perustuvaan tiedon rakentamiseen sekä kehittää yhteistyössä ammatinharjoittajien ja asiakasperheiden kanssa interventioita, joilla olisi vaikutusta erilaisten asiakasryhmien tarpeiden vastaamiseen. (Ruffolo, Thoburn & Allen-Meares 2010, 390–391.)

Itseäni jäi mietityttämään erityisesti adoptiolasten erilainen kohtelu sosiaalihuollossa verrattuna lastensuojelun sijaishuollossa, avohuollossa tai sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisten palvelujen piirissä oleviin lapsiin. Adoptiolapsi on lastensuojelun asiakas syntymämaassaan, mutta asiakkuus ei siirry Suomeen lapsen mukana. Myöskään sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista asiakkuutta ei synny lapsen uudessa kotimaassa automaattisesti. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 65.) Huostaanotettu lapsi sekä lastensuojelun asiakkaana ja sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisessa asiakkuudessa oleva lapsi puolestaan ovat sosiaalihuollon palvelujen piirissä ja asiakkuus siirretään kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa uudelle paikkakunnalle, jos lapsen kotikunta vaihtuu. Tällä toimenpiteellä varmistetaan palvelujen jatkuvuus. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Useimmiten adoptoiduilla lapsilla ilmenee hyvin samankaltaisia oireita ja haasteita elämässään kuin esimerkiksi huostaanotetuilla lapsilla. Näin ollen palvelujen tarve on usein yhtä merkittävä. Olisi syytä miettiä myös adoptiolasten kohdalla tätä palvelujen jatkuvuutta sekä ennaltaehkäisevien palvelujen merkitystä lapsen näkökulmasta, jotta voidaan myöhemmin esimerkiksi murrosiässä välttyä heidän ajautumiselta mahdollisesti syvempiin vaikeuksiin.

Palvelujen kehittämisen tarvetta tukee myös Ruotsissa tehty laaja yksittäinen väestöpohjainen tutkimus liittyen adoptiolasten hyvinvoinnin kartoitukseen. Tutkimuksessa perehdyttiin vuosina 1963–1973, 1968–1975, 1970–1979 ja 1973–1984 syntyneiden lasten hyvinvointiin aikuisiällä. Tutkimukseen osallistui noin miljoona henkilöä. Tutkimustuloksen mukaan Ruotsin ulkopuolelta adoptoiduilla lapsilla oli aikuisiässä 3-4-kertainen itsemurhariski ja psyykkisten sairauksien vaara, viisinkertainen huumeriippuvuuden vaara, 2-3-kertainen alkoholin väärinkäytön vaara ja 3-5-kertainen todennäköisyys laitospäivä- tai sijaisperhesijoitukseen täytettyään kymmenen vuotta verrattuna samanlaisen sosioekonomisen taustan omaaviin ruotsalaislapsiin tai perheiden

biologisiin sisaruksiin. Adoptiolapsilla oli tutkimuksen mukaan olemassa myös todennäköisemmin rikosreki muihin lapsiin verrattuna. Tulokset sopeutumattomuudesta olivat verrannollisia maahanmuuttajaperheiden lasten ongelmiin. (Pesonen & Räikkönen & Paavonen & Heinonen 2008.)

Tavoitteeni oli lisätä adoptioperheiden ymmärrystä sosiaalityössä ja koen, että tutkimustuloksen perusteella tavoite ei tällä hetkellä sosiaalihuollon palveluissa toteudu. Tämä tutkimus osoittaa, että adoptioprosessin jälkeistä tukea, tukimuotoja sekä tuen saatavuutta olisi syytä tutkia ja kehittää lisää. Samaan lopputulokseen on tullut myös Mäkipää (2014, 151) omassa tutkimuksessaan, jonka mukaan lakisääteinen adoptioprosessi päättyy melko nopeasti lapsen muutettua perheeseen. On selvää, että ammattilaisten on tarpeen varmistaa, että adoptioperhe ja erityisesti perheeseen muuttanut lapsi saa formaalista tukea myös adoptioprosessin jälkeen.

LÄHTEET:

Adoptiolaki 20.1.2012/22

Adoption – till vilket pris? Betänkande av utredningen om internationella adoptioner. (2003) Statens offentliga utredningar SOU 2003:49. Volym 1 & 2. Stockholm: Social departement.

Asetus lasten suojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta 1.7.1997/29 (SopS).

Bardy, Marjatta (2009) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa: Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino. Viitattu 3.2.2016.

<https://www.iulkari.fi/bitstream/handle/10024/80060/3e955ab5-14e4-4478-8b72-cfa482210151.pdf?sequence=1>

Brantberg, Bettina & Eriksson, Pia & Mäkipää, Sanna (2009) Suositukset adoptio-osaamisen turvaamisesta ja adoptioperheille suunnatusta tuesta. Helsinki: FSCK Rapporter

Cohen, Sheldon & Syme, S. Leonard (1985) Social support and health. Orlando: Academic Press Inc.

Dalen, Monica (1999) The status of knowledge of foreign adoptions. A summary of the results of key foreign adoption research projects based in Scandinavia. Department of Special Needs Education, Faculty of Education, University of Oslo.

Daly, Mary (2002) Care as a good for social policy. International Journal of Social Policy 31(2), 251–270.

Engel, Madeline & Phillips, Norma K. & Dellacava, Frances A. (2007) International adoption: A sociological account of the US experience. International Journal of Sociology and Social Policy 27 (5-6), 257-270.

Eriksson, Pia (2007) Prosessiluontoinen adoptioeuvonta. Helsinki: FSCK Rapporter. Viitattu 8.2.2016.

http://www.fskompetenscentret.fi/Site/Data/2067/Files/PUBL_FORSK_01_2007_FI_pia%20eriksson,%20FSKC_1-2007_FIN27d9.pdf

Eriksson, Pia (2010) "Adoptiossa mikään ei ole varmaa ennen kuin lapsen saa syliinsä". Asiakkaiden kokemuksia kansainvälisestä adoptioprosessista. FSKC Rapporter 10/2009. Viitattu 25.10.2015.

http://www.fskompetenscentret.fi/Site/Data/2067/Files/PUBL_FORSK_10_2009_ErikssonFinska1203104e5e.pdf

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Finch, Janet (1989) Family obligations and social change. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony (1984) Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. Helsinki: Otava.

Gothoni, Raili (1990) Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. Tutkimus kalliolaisten ja kiteeläisten vanhusten elämäntilanteesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu.

Grotevant, Harold D. & Perry, Yvette V. & McRoy, Ruth G. (2005) Openness in Adoption: Outcomes for Adolescents within Their Adoptive Kinship Networks. Teoksessa: Brodzinsky, David M. & Palacios, Jesús (toim.) Psychological Issues in Adoption – Research and Practice 33 (2). Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 125-146.

Helsingin kaupungin sosiaalipalvelut. Viitattu 31.1.2016.

<http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/hallinto/palvelut/palvelukuvaus?id=2971>

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Högbacka, Riitta (2009) Ikioma lapsi vieraasta maasta: yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptioerheissä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudemus, 162–190.

Interpedia. Viitattu 28.1.2016.

<https://interpedia.fi/>

Karhumäki, Heli 2005: Lapsi suoraan sydämeeni. – kokemuksia adoptiosta. Helsinki: Sley-Kirjat.

Kinnunen, Petri (1999) Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa & Kinnunen, Petri & Siisiäinen, Martti (toim.) Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu, 102–115.

Koskinen, Maarit & Sarkkinen, Sari-Maaria & Svala, Marjaana (toim.) (2014) Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House, 5-14.

Kotakari, Ulla & Rusanen, Timo (1996) Mihin kansalaiset turvautuvat. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne-Birgitta. Vapaaehtoistoiminta - anti, arvot ja osallisuus. (toim.) Tampere: Vastapaino, 177–189.

Kuula, Arja & Tiittinen, Sanni (2010) Eettiset kysymykset ja haastattelun jatkokäyttö. Teoksessa Ruusuvaara, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 446–459.

Kylmä, Jari & Pietilä, Anna-Maija & Vehviläinen-Julkunen, Katri (2002) Terveystieteiden edistämisen etiikan lähtökohtia. Teoksessa Pietilä, Anna-Maija & Hakulinen, Tuovi & Hirvonen, Eila & Koponen, Päivikki & Salminen, Eeva-Maija & Sirola, Kirsi (toim.) Terveystieteiden edistäminen: Uudistuvat työmenetelmät. Helsinki: WSOY, 62–76.

Kyngäs, & Vanhanen (1999) Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1), 3-11.

Lahti, Ilpo (1991) Adoptiolapsi nuoruusiässä: 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrinen tutkimus. Turku: Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 84.

Laimio, Anne & Karnell, Sonja (2010) Vertaistoiminta - kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Laatikainen, Tanja (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Helsinki: Asumispalvelusäätiö ASPA, 9-19.

Laki lapseksi ottamisesta 8.2.1985/153

Lapsiasiainneuvottelukunta (2010) Lapsiasiainneuvottelukunnan aloite ns. Lastensuojelullisesta adoptiosta ja eräistä muista adoptioon liittyvistä seikoista. Jyväskylä: Lapsiasiainvaltuutetun toimisto.

Latvala, Eila & Vanhanen-Nuutinen, Liisa (2003) Laadullisen hoitotieteen tutkimuksen perusprosessi: Sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY, 21–43.

Lindblad, Frank (2004) Adoption. Lund: Studentlitteratur.

Luther, K (1997) Adoptoidun suru. Reaktioita biologisten vanhempien menetyksestä. *Interpedian* julkaisu nro 6. Vaasa: Interpedia.

Mason, Jennifer (2011) Qualitative researching. Second edition. Lontoo: SAGE.

Matthies, Aila-Leena (1996) Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatiot. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino, 11–32.

Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 81–150.

Mikkola, Tuulikki (2012) Kansainvälinen lapsioikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Mäkipää, Sanna (2007) Neuvotellen rakennettu perje. Perhe, vanhemmat ja lapsi adoptiota ohjaavassa tekstissä. Teoksessa Vuori, Jaana & Nätkin, Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 201–224.

Mäkipää, Sanna (2014) Toivottuja lapsia ja hyviä äitejä – adoptioäitien lapsen saamisen jälkeinen masennus. Teoksessa Koskinen, Maarit & Sarkkinen, Sari-Maaria & Svala, Marjaana (toim.) Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. Jyväskylä Studies in education, psychology and social Research 492. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 137-156.

Niskanen, Sirkka (2008) Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus, Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 89–114.

Nieminen, Kevät (1975) Adoptiojärjestelmät. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Oikeusministeriö (2010) Adoptiolainsäädännön uudistaminen. Mietintöjä ja lausuntoja 84/2010. Valtioneuvosto: Oikeusministeriö.

Palacious, J. (2009) The ecology of Adoption. Teoksessa: Wrobel, Gretchen Miller & Neil, Elsbeth (toim.): International advances in adoption research for practice. West Sussex: Wiley Blackwell.

Parviainen, Heikki (2003) Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000. Helsinki: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E15/2003.

Parviainen, Heikki (2014) Adoption muuttuva luonne Suomessa. Teoksessa Koskinen, Maarit & Sarkkinen, Sari-Maaria & Svala, Marjaana (toim.) Kansainvälinen adoptio Suomessa – Tutkimusnäkökulmia adoptioon. Jyväskylä Studies in education, psychology and social Research 492. Jyväskylä: University Of Jyväskylä, 15-30.

Pasanen, Kaarina & Tervonen-Arnkil Kaisa (2013) Avoimuutta adoptioon – yhteys voi säilyä. Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 51–87.

Pelastakaa Lapset ry. Viitattu 28.1.2016.

<http://www.pelastakaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/adoptiot/kansainvalinen-adoptiopalvelu/tilastot/>

Pesonen, Anu-Katriina & Räikkönen, Katri & Paavonen, E. Juulia & Heinonen, Kati (2008) Adoptiolasten psyykinen hyvinvointi. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 2008;124(16):1835–41 Viitattu 10.2.2016.

<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo97447.pdf>

Pietarinen, Juhani & Launis, Veikko (2002) Etiikan luonne ja alueet. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.) Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus, 42-57.

Pierson, John & Thomas, Martin (2002) Collins Dictionary of Social Work. Glasgow: HarperCollins Publishers.

Pulkkinen, Simo (2010) Husserlin fenomenologinen menetelmä. Teoksessa Miettinen, Timo & Pulkkinen, Simo & Taipale, Joonas (toim.) Fenomenologian ydinkysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus, 25–45.

Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiaivaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Viitattu 10.2.2016.

<http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleen järjestelynä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 140–158.

Pösö, Tarja (2013) Adoptio lastensuojeluna. Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 34–50.

Qureshi, Hazel (1990) Boundaries between formal and informal care-giving work. Teoksessa: Ungerson, Clare (toim.) Gender and caring. Work and welfare in Britain and Scandinavia. HertFrodshire: Harvester Wheatsheaf, 59-79.

Rautanen, Elina (1972) Avioton äiti ja adoptiopäätös. Helsinki: Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 0584-1402; 20.

Rautanen, Elina (1975) Adoptiopalvelut meillä ja muualla. Helsinki: Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 19/1975.

Ruffolo, Mary C & Thoburn, June & Allen-Meares, Paula (2010) Children, young people and families. Teoksessa Shaw, Ian & Briar-Lawson, Katharine & Orme, Joan & Ruckdeschel, Roy (toim.) The SAGE handbook of social work research. Cornwall: The MPG Books Group, 378-391.

Ruishalme, Outi & Saaristo, Liisa (2007) Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.

Ruohio, Heidi (2009) Kansainvälisesti adoptoituna Suomessa: Kansainvälisesti adotoitujen nuorten kokemuksia suomalaisuudesta ja erilaisuudesta. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E37/200. Viitattu 25.10.2015.

http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/1a9d42f78322d69bdcab6cc32fdd06ec/1445785855/application/pdf/233978/Kansainv%C3%A4lisesti%20adoptoituna_Web.pdf

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22–56.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-38.

Santona, Alessandra & Zavattini, Giulio Casare (2005) Partnering and parenting expectations in adoptive couples. Sexual and Relationship Therapy 6.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni (2006) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Selin, Marketta (2007) Ulkomailta lapsen adoptoineiden vanhempien kokemuksia adoptioprosessista sekä tuen saannista. Tampereen yliopisto. Viitattu 25.10.2015.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/78440/gradu02140.pdf?sequence=1>

Sihvo, T. (1996) Kansalaisvastuu ja hyvinvointipalvelut. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne-Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta - anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 193–206.

Simon, Rita J. & Roorda, Rhonda M. (2000) In their own voices. New York: Columbia University Press.

Sinkkonen, Jari (2014) Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Helsinki: Duodecim, 23–39.

Socialtjänstlag 7.6.2001/453

Sohlman, Britta (2004). Funktionaalinen mielenterveyden malli positiivisen mielenterveyden kuvaajana. Stakes. Viitattu 16.2.2016.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77561/Tu137.pdf?sequence=1>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

Sukula, Seija (2009) Matka äidiksi: Tarinoita adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta. Tampereen yliopisto, väitöskirja.

Taskinen, Sirpa (2008) Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Oppaita 65. Helsinki: Stakes.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos www-sivut. Viitattu 18.2.2016.
<https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/synnyttajat-synnytykset-ja-vastasyntyneet/perinataalitulasto-synnyttajat-synnytykset-ja-vastasyntyneet>

Tervonen-Arnkil, Kaisa (2009) Kohtaaminen – kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2014. Pelastakaa lapset ry. Julkaisematon lähde.

Thompson, Amy & Thompson, Gari (2006) 4D-dokumentti. Vauvamatkoja kaukomaille osa 1. Columbus Ohio.

Tilastokeskuksen www-sivut. Viitattu 3.10.2015.
<http://www.stat.fi/til/adopt/>

Toivonen, Eero (2009) Sosiaalinen tuki: vertaileva tutkimus suomalaisten ja yhdysvaltalaisten nuorten saaman sosiaalisen tuen määrästä ja merkityksestä. Tampereen yliopisto. Viitattu 8.2.2016.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80796/gradu03704.pdf?sequence=1>

Triseliotis, John, Feast, Julia & Kyle, Fiona (2005) The adoption Triangle Revisited. A study of adoption, search and reunion experiences. London: British Association for Adoption & Fostering.

Vahtera, Jussi & Uutela, Antti (2004) Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 1994;110(11):1054. Viitattu 16.2.2016.
http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/uusinnumero;jsessionid=1CAA861C42413EB476B8E6A4F3F2468E?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_viewType=viewArticle&_Article_WAR_DL6_Articleportlet_tunnus=duo40219

Valokivi, Heli (2008) Kansalainen asiakkaana. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1286

Varilo, Esko (1993) Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina. Väitöskirja. Helsinki: Psykiatrian tutkimussäätiö.

Zechner, Minna (2010) Informaali hoiva sosiaalipoliittisessa kontekstissa. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

LIITTEET

LIITE 1 HAASTATTELUPYYNTÖ

Hei,

Opiskelen yhteiskuntatieteiden maisteriksi Tampereen yliopiston Porin yksikössä. Teen sosiaalityön pro gradu-tutkielmaa adoptioperheiden äitien kokemuksista perheen elämästä adoptioprosessin jälkeen sekä tuesta, mitä perheet ovat saaneet tai kokeneet tarvitsevansa. Tavoitteena on lisätä adoptioperheiden tarpeiden ymmärtämistä sosiaalityössä. Pro Gradu tutkielmaani ohjaa professori Timo Harrikari. Tutkimukseni on tarkoitus valmistua keväällä 2016.

Haluaisin haastatella ja kuulla kokemuksianne perheenne elämästä. Kokemuksenne ovat tärkeitä ja teidän avulla voidaan saada tarpeellista tietoa adoptioperheiden elämästä sekä mahdollisesta tuen tarpeesta sosiaalityön kehittämiseksi. Voitte kertoa luottamuksellisesti kokemuksistanne minulle. Nimenne ja henkilötietonne eivät tule esille missään vaiheessa tutkimusta ja raportointia. Haastattelumateriaalin säilytän huolellisesti koko tutkimusprosessin ajan, jotta se ei joudu ulkopuolisten käsiin.

Haastattelun kuutta/seitsemää henkilöä ja haastattelut suoritetaan joulutammikuussa 2015–2016. Haastattelu kestää arviolta noin 45–90 minuuttia ja haastattelupaikka sekä -aika ovat sovittavissa kanssanne. Haastattelu nauhoitetaan vain tätä tutkimusta varten ja haastatteluista saatu materiaali hävitetään heti, kun sitä ei enää tutkimuksen kannalta tarvita.

Mikäli olet halukas osallistumaan haastatteluun tai sinulla on jotakin kysyttävää tutkimuksestani, voit olla yhteydessä minuun. Tavoitat minut parhaiten lähettämällä sähköpostia.

Ystävällisin terveisin,

Johanna Ahokas

ahokas.johanna.k@student.uta.fi

LIITE 2. TEEMAHAASTATTELURUNKO

TAUSTATIEDOT

- Perheen asuinpaikkakunta
- Vanhemman / vanhempien ikä
- Vanhemman / vanhempien koulutus
- Onko perheessä biologisia lapsia?
 - Lasten lukumäärä
 - Lasten ikä
 - Lasten sukupuoli
- Adoptoidut lapset
 - Lasten lukumäärä
 - Lasten ikä
 - Lasten sukupuoli
 - Kotimainen / Kansainvälinen adoptio
 - Mistä maasta lapsi/lapset adoptoitu
 - Minä vuonna adoptio on tehty

KOKEMUKSET PERHE-ELÄMÄSTÄ ADOPTIOPROSESSIN JÄLKEEN

- Hankaluudet ja haasteet
 - Adoptoitu lapsi / perheen muut lapset
 - Perhe
 - Parisuhde
 - Ympäristö
 - Muut tekijät
- Ilon ja onnistumisen hetket
 - Adoptoitu lapsi /perheen muut lapset
 - Perhe
 - Parisuhde
 - Ympäristö
 - Muut tekijät

TUEN MUODOT ADOPTIOPROSESSIN JÄLKEEN

- **Ammatillinen tuki/palvelut (adoptiopalvelun antajataho, oman kunnan sosiaalityöntekijä yms.)**
 - Millaista tukea/palveluja on olemassa?
 - Oletteko hakeneet/halunneet tukea/palveluja?
 - Mistä olette hakeneet tukea/palveluja?
 - Millaista tukea/palveluja olette saanut?
 - Lapselle
 - Perheelle/vanhemmuuteen
 - Parisuhteeseen

- Miten saamanne tuki on vaikuttanut perheenne elämään?
- Mikäli ette ole saanut tukea/palveluja, mitä olette kokeneet tarvitsevanne?
 - Lapselle
 - Perheelle/vanhemmuuteen
 - Parisuhteeseen

- **Läheisten tuki**

- Oletteko halunneet tukea?
- Millaista tukea olette saaneet?
 - Lapselle
 - Perheelle/vanhemmuuteen
 - Parisuhteeseen
- Miten saamanne tuki on vaikuttanut perheenne elämään?
- Mikäli ette ole saanut tukea, millaista tukea olette kokeneet tarvitsevanne?
 - Lapselle
 - Perheelle/vanhemmuuteen
 - Parisuhteeseen

- **Vertaistuki/järjestöjen ym. tuki/palvelut**

- Millaista tukea/palveluja on olemassa?
- Oletteko hakeneet/halunneet tukea/palveluja?
- Mistä olette hakeneet tukea/palveluja?
- Millaista tukea/palveluja olette saaneet?
 - Lapselle
 - Perheelle/vanhemmuuteen
 - Parisuhteeseen
- Miten saamanne tuki on vaikuttanut perheenne elämään?
- Mikäli ette ole saaneet tukea, millaista tukea olette kokeneet tarvitsevanne?
 - Lapselle
 - Perheelle/vanhemmuuteen
 - Parisuhteeseen

PARANNUS- JA KEHITTÄMISAJATUKSET ADOPTIOPROSESSIN JÄLKEISIIN PALVELUIHIN